

ΓΝΩΜΗ της Ο.Κ.Ε.

“ Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη ”

Αθήνα, 16 Σεπτεμβρίου 2003

Διαδικασία

Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος ανέλαβε την έκδοση Γνώμης σχετικά με την “**Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη**”, με βάση το άρθρο 4 του Νόμου 2232/1994, σύμφωνα με το οποίο «η Ο.Κ.Ε. μπορεί με δική της πρωτοβουλία να εκφράζει γνώμη και για άλλα θέματα κοινωνικοοικονομικής πολιτικής».

Η σχετική απόφαση ελήφθη από την Εκτελεστική Επιτροπή της Ο.Κ.Ε. και ορίστηκε Επιτροπή Εργασίας, αποτελούμενη από την **κα Ρένα Κουμάντου** και τους **κ.κ. Γεώργιο Τσατήρη, Δημήτρη Πολίτη, Βασίλη Ξενάκη, Νικόλαο Λιόλιο και Νικόλαο Γιατράκο**. Πρόεδρος της Επιτροπής Εργασίας ορίστηκε ο **κ. Δημήτρης Πολίτης**. Στην Επιτροπή συμμετείχαν επίσης ως εμπειρογνώμονες η **κα Μαρία Αλεξίου** και ο

κ. Ευάγγελος Γούλας. Τον επιστημονικό συντονισμό του έργου της Επιτροπής είχε ο **Δρ. Αθανάσιος Παπαϊωάννου**, Επιστημονικός Συνεργάτης της Ο.Κ.Ε. Στην τεκμηρίωση της Γνώμης, συμμετείχε η **κα Βαρβάρα Γεωργοπούλου**.

Η Ομάδα Εργασίας ολοκλήρωσε τις εργασίες της σε πέντε (5) συνεδριάσεις. Η Εκτελεστική Επιτροπή διαμόρφωσε την εισήγησή της προς την Ολομέλεια στη συνεδρίαση της 9^{ης} Σεπτεμβρίου 2003. Η Ολομέλεια της Ο.Κ.Ε., στην οποία εισηγητές ήταν η **κα Ρένα Κουμάντου** και ο **κ. Δημήτρης Πολίτης**, αφού ολοκλήρωσε τη συζήτηση για το θέμα στη συνεδρίαση της **16^{ης} Σεπτεμβρίου 2003**, διατύπωσε την υπ’ αριθμ. **95 Γνώμη της**.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Η ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

Αν και η έννοια της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης δεν είναι νέα σε διεθνές επίπεδο,¹ η συζήτηση στη χώρα μας έχει αρχίσει τα τελευταία μόλις χρόνια, ενώ και σε ευρωπαϊκό επίπεδο άρχισε να κατατάσσεται υψηλά στην ημερήσια διάταξη του δημόσιου διαλόγου μόνο από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και μετά².

Οι δραστηριότητες και η συμπεριφορά των εταιριών ενδιαφέρουν ολοένα και περισσότερο το κοινωνικό σύνολο και ειδικότερα σε συνάρτηση με την απασχόληση, το περιβάλλον, την ποιότητα ζωής κ.λπ. Στο πλαίσιο αυτό, η κοινωνία σήμερα φαίνεται να προσδοκά από τις επιχειρήσεις να προσεγγίζουν με ένα ευρύ πνεύμα την έννοια της κερδοφορίας και, στο πλαίσιό της, να λαμβάνουν υπ' όψιν τις ανάγκες της κοινωνίας μέσα στην οποία επιχειρούν.

Αρκετές επιχειρήσεις έχουν ήδη υιοθετήσει την έννοια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (Ε.Κ.Ε.) ως αναγκαίο τμήμα της επιχειρηματικής πολιτικής, που ξεφεύγει από το πλαίσιο των δημοσίων σχέσεων και αποτελεί μοχλό για τη μακροπρόθεσμη

ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους στο πλαίσιο του ευρύτερου προβληματισμού για βιώσιμη ανάπτυξη.

Μία σειρά από παράγοντες καθιστούν επίκαιρη και συνεχώς αυξανόμενη τη σημασία της Ε.Κ.Ε. Μεταξύ αυτών, αναφέρονται ενδεικτικά οι εξής:

- Η διεργασία της παγκοσμιοποίησης, σε συνάρτηση με την απελευθέρωση του εμπορίου και των χρηματο-οικονομικών αγορών, έχει οδηγήσει σε έντονο προβληματισμό και αντιπαράθεση για τις δυνατότητες και το είδος ανάπτυξης που μπορεί να προσφέρει χωρίς κάποιους ελάχιστους κανόνες λειτουργίας και ελέγχου.
- Στην παγκόσμια αγορά, η επιρροή και οι επιπτώσεις της επιχειρηματικής δραστηριότητας αφορούν πλέον πολύ μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων και χωρών, καθώς και τομέων, με αποτέλεσμα οι πραγματικές αλλά και οι ενδεχόμενες συνέπειες από αυτή να αυξάνουν σημαντικά.

1. Στις ΗΠΑ η σχετική συζήτηση είχε ήδη αρχίσει από τη δεκαετία του 1930, βλ. *Dodd, For Whom are Corporate Managers Trustees?*, 45 *HARV. L. REV.* 1145 (1932) και αργότερα, *Kaysen, The Social Significance of the Modern Corporation*, 47 *Am.Econ.Rev* 311 (1957) και *Rostow, To Whom and for What Ends is Corporate Management Responsible?*, *The Corporation in Modern Society* 46 (Mason ed. 1959).

2. Στο πλαίσιο αυτού του διαλόγου έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς και μεμονωμένες απόψεις που τάσσονται κατά της έννοιας της Ε.Κ.Ε. Για μία πολύ ενδιαφέρουσα αντιπαράθεση των εκατέρωθεν απόψεων και μοναδική μέχρι σήμερα στην ελληνική αρθρογραφία, βλ. το ειδικό τεύχος του «Μάνατζερ», περιοδικού που εκδίδει η ελληνική εταιρία διοικήσεως επιχειρήσεων, τεύχος Απριλίου-Μαΐου 2003.

- Η άνοδος του βιοτικού επιπέδου στις αναπτυσσόμενες χώρες οδηγεί τους καταναλωτές, και εν γένει τους πολίτες, να στρέψουν την προσοχή τους από την ποσότητα των αγαθών που απολαμβάνουν στην ποιότητά τους, τις επιπτώσεις που αυτά έχουν στην υγεία τους και τις συνθήκες παραγωγής τους, ιδιαίτερα όταν αυτά παράγονται σε αναπτυσσόμενες χώρες.
- Η ίδια αυτή άνοδος του βιοτικού επιπέδου σε συνδυασμό με τις ολοένα και πιο ορατές επιπτώσεις από την ανθρώπινη δραστηριότητα στο περιβάλλον (τόσο των ανεπτυγμένων όσο και των αναπτυσσόμενων κρατών) αυξάνει την ευαισθησία σε θέματα προστασίας του φυσικού αλλά και του πολιτιστικού περιβάλλοντος.
- Η φτώχεια στις χώρες τρίτου κόσμου επηρεάζει ολοένα και περισσότερο τις αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς εντείνεται η αλληλεξάρτηση των οικονομιών. Ταυτόχρονα, είναι γνωστό ότι η φτώχεια υπονομεύει την ειρήνη και την πολιτική σταθερότητα στις διεθνείς σχέσεις. Οι παράγοντες αυτοί, σε συνδυασμό και με τη διάχυση της πληροφόρησης στους πολίτες των ανεπτυγμένων κρατών, σχετικά με την κατάσταση των χωρών του τρίτου κόσμου, ευαισθητοποιούν την κοινή γνώμη στον τρόπο που ασκείται η επιχειρηματική δραστηριότητα στις αναπτυσσόμενες χώρες.
- Η εικόνα και η φήμη των επιχειρήσεων αποκτούν μεγαλύτερη σημασία σε ένα συνεχώς εντεινόμενο ανταγωνιστικό περιβάλλον και οι κοινωνικά υπεύθυνες εταιρίες αποκτούν ιδιαίτερη σημασία έναντι των υπολοίπων.
- Γίνονται εμφανή τα όρια των δυνατοτήτων του κράτους στην επίλυση των ολοένα και πιο περίπλοκων οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών ζητημάτων και γίνεται ορατός ο συμπληρωματικός ρόλος που μπορούν να παίξουν οι επιχειρήσεις.
- Η αυξανόμενη σημασία της γνώσης για την αποδοτικότητα της επιχειρηματικής δραστηριότητας αλλά και για την επαγγελματική εξέλιξη και προοπτική του κάθε εργαζόμενου αποτελεί ένα κυρίαρχο ζήτημα. Η λειτουργία της Δια Βίου Μάθησης και η υποστήριξη της συνολικής ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού μέσω στοχοθετημένων δράσεων θα πρέπει να διασφαλίζουν την ικανότητα για απασχόληση στο παρόν και στο μέλλον και να προάγουν την ατομική εξέλιξη συνολικά, εκτός από τη βελτίωση της απόδοσης του εργαζομένου και της παραγωγικότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

Δεν υπάρχει ένας καθιερωμένος διεθνώς ορισμός της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, παρά το γεγονός ότι η έννοια αυτή χρησιμοποιείται ευρέως στο δημόσιο διάλογο διεθνώς.

Πριν προχωρήσουμε στον προσδιορισμό της έννοιας για τις ανάγκες της Γνώμης αυτής, θα ήταν χρήσιμο να καταγράψουμε τους ορισμούς που κατά καιρούς έχουν χρησιμοποιηθεί.

Το 1998, το Διεθνές Επιχειρηματικό Συμβούλιο για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (Δ.Ε.Σ.Β.Α., World Business Council for Sustainable Development³) χρησιμοποίησε τον πιο κάτω ορισμό της έννοιας της Ε.Κ.Ε. για να διεξάγει την πρώτη έρευνα με θέμα τον προσδιορισμό του όρου Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη στο Βέλγιο και την Ολλανδία:

«Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη είναι η διαρκής δέσμευση μιας επιχείρησης να συμπεριφέρεται ηθικά και να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη, ενώ ταυτόχρονα θα βελτιώνει την ποιότητα ζωής των εργαζομένων και των οικογενειών τους καθώς επίσης και της τοπικής κοινότητας και της κοινωνίας γενικότερα»⁴.

Η διεύρυνση της έρευνας και του διαλόγου σε άλλες χώρες σε όλο τον κόσμο επιβεβαίωσε τη **διαφορετικότητα της έννοιας** του ορισμού αυτού από περιοχή σε περιοχή, όπως και του είδους των δράσεων που θεωρούνται αναγκαίες.

Η διαφορετικότητα αυτή συνδέεται με τη διαφορετική κουλτούρα αλλά και το διαφορετικό βαθμό ανάπτυξης της κάθε χώρας, που συνεπάγεται και διαφορετικές προτεραιότητες των τοπικών πληθυσμών ανά περιφέρεια.⁵

3. <http://www.wbcsd.ch>

4. "Corporate Social Responsibility is the continuing commitment by business to behave ethically and contribute to economic development while improving the quality of life of the workforce and their families as well as of the local community and the society at large".

5. Ενδεικτικά αναφέρονται οι διαφορετικοί ορισμοί ανά περιοχή – χώρα ως ακολούθως:

ΗΠΑ: Η Ε.Κ.Ε. συνίσταται στο να αναλαμβάνεις προσωπική ευθύνη για τις πράξεις σου και τις συνέπειες που αυτές έχουν στην κοινωνία. Οι εταιρίες και οι υπάλληλοί τους πρέπει να υποστούν μία προσωπική ανα-διαμόρφωση, να επανεξετάσουν το ρόλο τους, τις ευθύνες τους και να αυξήσουν το επίπεδο υπευθυνότητάς τους. ("CSR is about taking personal responsibility for your actions and the impacts that you have on society. Companies and employees must undergo a personal transformation, re-examine their roles, their responsibilities and increase their level of accountability").

Ολλανδία: Η Ε.Κ.Ε. αφορά το να αναλάβει κανείς μία ηγετική δέσμευση σε θεμελιακές αξίες και να αναγνωρίσει τις τοπικές και πολιτιστικές διαφορές όταν εφαρμόζει παγκόσμιες πολιτικές. Αφορά το να υιοθετήσει

Σαν αποτέλεσμα της έρευνας σε διεθνές επίπεδο ο αρχικός ορισμός του Δ.Ε.Σ.Β.Α. επαναπροσδιορίστηκε στη συνέχεια ως εξής:

«Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη είναι η δέσμευση των επιχειρήσεων να συμβάλουν στη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και να προσπαθούν μαζί με τους εργαζομένους, τις οικογένειές τους, την τοπική κοινωνία και την κοινωνία γενικότερα να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής τους»⁶.

Σε ό,τι αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση, ο ορισμός που δόθηκε στην Πράσινη Βίβλο είναι ότι η Ε.Κ.Ε. είναι η «έννοια σύμφωνα με την οποία οι εταιρείες ενσωματώνουν σε εθελοντική βάση κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανησυχίες στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες και στις επαφές τους με άλλα ενδιαφερόμενα μέρη ("stakeholders")»⁷.

Για τους σκοπούς αυτής της Γνώμης, θα ήταν σκόπιμο να αποφύγουμε να εμπλακούμε στην αναζήτηση του βέλτιστου εννοιολογικού ορισμού. Αντ' αυτού είναι πιο χρηστικό να τονίσουμε τα χαρακτηριστικά της έννοιας της Ε.Κ.Ε. και που φαίνεται να γίνονται δεκτά σε ευρωπαϊκό τουλάχιστον επίπεδο:

1. Η σχετική συμπεριφορά των επιχειρήσεων για να εμπίπτει στην έννοια της Ε.Κ.Ε. πρέπει να είναι πέραν των νομικών υποχρεώσεών τους και να έχει χαρακτηριστικά εθελούσιας συμπεριφοράς. Συμπερασματικά λοιπόν, θα μπορούσε κανείς να πει ότι η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη εκφράζεται με προγράμματα, πρωτοβουλίες και καθημερινές πρακτικές, αλλά δεν επιβάλλεται με νομοθετικές ρυθμίσεις.

Διαμορφώνει την φιλοσοφία της επιχείρησης με αρχές και αξίες, επηρεάζοντας τη στρατηγική της. Για το λόγο αυ-

➔ *κανείς τη Σύμβαση του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα εργασιακά δικαιώματα της Δ.Ο.Ε. ("CSR is about making a leadership commitment to core values and recognizing local and cultural differences when implementing global policies. It's about companies endorsing the UN Convention on Human Rights and the ILO Rights at Work").*

Ταϊβάν: «Ε.Κ.Ε. είναι η συμβολή στην ανάπτυξη του φυσικού και ανθρώπινου κεφαλαίου πέραν του να κάνει κανείς απλώς κέρδη» ("CSR is the contribution to the development of natural and human capital, in addition to just making profit").

Βραζιλία: «Η Ε.Κ.Ε. αφορά στη δέσμευση να επιδιώκει κάποιος για τη βέλτιστη οικονομική ανάπτυξη της κοινότητας, να σέβεται τους εργαζόμενους και να οικοδομεί τις ικανότητές τους, να προστατεύει το περιβάλλον και να βοηθάει στην ανάπτυξη του πλαισίου εκείνου όπου μπορούν να ευημερήσουν ηθικές επιχειρήσεις». ("CSR is about commitment to strive for the best economic development for the community, to respect workers and build their capacities, to protect the environment and to help create frameworks where ethical business can prosper").

6. *"Corporate Social Responsibility is the commitment of business to contribute to sustainable economic development, working with employees, their families, the local community and society at large to improve their quality of life".*
7. *"It is a concept whereby companies integrate social and environmental concerns in their business operations and in their interaction with their stakeholders on a voluntary basis".*

τό δε μπορεί να επιβληθεί από νομοθετικές ρυθμίσεις, αντίθετα στηρίζεται στην πεποίθηση ότι η επιχείρηση οφείλει να αποτελεί ενεργό και συνειδητό μέλος της κοινωνίας, ενώ η συνεπής και υπεύθυνη επιχειρηματική δράση αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για τη μακροπρόθεσμη οικονομική αποδοτικότητα των επιχειρήσεων.

2. Η Ε.Κ.Ε. θα πρέπει να αποσκοπεί στη βιώσιμη ανάπτυξη⁸ με όλες τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές παραμέτρους που αυτή έχει. Στις παραμέτρους αυτές περιλαμβάνονται, πέραν των κάθε μορφής οικονομικών παραμέτρων, τα εργασιακά και γενικότε-

ρα τα ανθρώπινα δικαιώματα, η αρμονική συνύπαρξη με την τοπική κοινωνία, οι σχέσεις με τους προμηθευτές, τους πελάτες και τους μετόχους και η περιβαλλοντική προστασία.

3. Η Ε.Κ.Ε. δεν αποτελεί απλώς ένα πρόσθετο στοιχείο, στην πολιτική της επιχείρησης, διακριτό από τις άλλες επί μέρους πολιτικές της. Αντίθετα, διαπερνά συνολικά τον τρόπο διαχείρισης των επιχειρήσεων και δεν πρέπει να προσεγγίζεται ως ένα «κόστος» που αναλαμβάνεται με αντάλλαγμα την προώθηση, απλώς και μόνο, των δημοσίων σχέσεων της κάθε επιχείρησης.

8. Βλ. τον ορισμό της βιώσιμης ανάπτυξης όπως αποδόθηκε στην «έκθεση Brundtland»: *Η βιώσιμη ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που αντιμετωπίζει τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να υπονομεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να αντιμετωπίσουν τις δικές τους ανάγκες.* ("Sustainable development is the development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs", "Brundtland report", 1987).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

1. Οι προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη

Τον Ιούλιο του 2001, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε την Πράσινη Βίβλο για την «Πρώθηση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για την εταιρική κοινωνική ευθύνη»⁹, με στόχο να ξεκινήσει ένα δημόσιο διάλογο σχετικά με την έννοια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (στο εξής θα καλείται για λόγους συντομίας Ε.Κ.Ε.) και δεύτερον να εντοπίσει τρόπους για την ανάπτυξη ενός ευρωπαϊκού πλαισίου προώθησης της Ε.Κ.Ε.

Στη συνέχεια της δημοσίευσης της Πράσινης Βίβλου, ξεκίνησε ένας δημόσιος διάλογος, στη διάρκεια του οποίου έλαβαν θέση τόσο τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. (Συμβούλιο, Κοινοβούλιο, Ο.Κ.Ε. και Επιτροπή των Περιφερειών), όσο και εμπλεκόμενοι φορείς, όπως επιχειρήσεις, συνδικαλιστικές ενώσεις, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, επενδυτές, καταναλωτικές οργανώσεις κ.λπ.

Σε συνέχεια των τοποθετήσεων αυτών, δόθηκε στη δημοσιότητα Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη: μια συνεισφορά των επι-

χειρήσεων στη βιώσιμη ανάπτυξη»¹⁰, που αποσκοπεί να παρουσιάσει μία συνολική στρατηγική της Ε.Ε. για την Ε.Κ.Ε.

Στο τμήμα αυτό της Γνώμης Πρωτοβουλίας, η Ο.Κ.Ε. θεωρεί σκόπιμο να αναφερθεί διεξοδικότερα στο περιεχόμενο της Ανακοίνωσης αυτής, καθώς αποτελεί το πρώτο κοινοτικό κείμενο με προτάσεις που αποσκοπούν να προσεγγίσουν πολύπλευρα το ζήτημα αυτό σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Στην αρχή της Ανακοίνωσής της αυτής, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προσδιορίζει τα κύρια χαρακτηριστικά της Ε.Κ.Ε. ως εξής:

- Η Ε.Κ.Ε. είναι εθελοντική συμπεριφορά των επιχειρήσεων, που ξεπερνάει τις νομικές υποχρεώσεις αποσκοπώντας στο μακροπρόθεσμο επιχειρηματικό συμφέρον,
- συνδέεται στενά με την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης και ιδιαίτερα με τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές της διαστάσεις και
- αφορά τον τρόπο διαχείρισης των επιχειρήσεων και όχι απλώς ένα προαιρετικό πρόσθετο στις κύριες δραστηριότητές τους.

9. COM (2001) 366.

10. COM (2002) 347.

Στη συνέχεια, τονίζεται ότι η αυξανόμενη αναγνώρισή τους από τις επιχειρήσεις και τους ασκούντες τη διοίκησή τους οφείλεται στην αύξηση των ευθυνών που συνεπάγεται η παγκοσμιοποίηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, τον αυξανόμενο ρόλο που παίζει η εικόνα και η φήμη και το εντεινόμενο αίτημα για διαφάνεια στην επιχειρηματική δράση, αλλά και στη διευρυνόμενη σημασία της γνώσης και της καινοτομίας, παράγοντες που συνηγορούν υπέρ της διατήρησης του υψηλά ειδικευμένου και ικανού προσωπικού. Ακολούθως, επισημαίνεται η παγκόσμια διάσταση της Ε.Κ.Ε. και τονίζεται ότι η διαδικασία της απελευθέρωσης του εμπορίου και των χρηματο-οικονομικών αγορών πρέπει να συνοδεύονται από τη δημιουργία ενός παγκόσμιου συστήματος διακυβέρνησης, όπου θα λαμβάνονται υπ' όψιν οι κοινωνικές και περιβαλλοντικές διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης. Τα διαθέσιμα σήμερα εργαλεία για το σκοπό αυτό είναι: Η Διεθνής Συνθήκη του Ο.Η.Ε. για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (1977), Η Διακήρυξη του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας περί Βασικών Αρχών και Δικαιωμάτων στην Εργασία (1977), η Συνθήκη του Ρίο (1994) για την Προστασία του Περιβάλλοντος και οι κατευθυντήριες γραμμές του Ο.Ο.Σ.Α. για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις (...). Η Ε.Κ.Ε. θα πρέπει να έχει ως αφετηρία την τήρηση αυτών των κανόνων, αλλά θα πρέπει να προχωράει περαιτέρω.

Η ανακοίνωση αναφέρεται στα προβλήματα και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα η Ε.Κ.Ε. και ιδίως στην έλλειψη α) γνώσεων σχετικά με τη σχέση της με την τελική επίδοση μιας επιχείρησης, β) διδασκαλίας και κατάρτισης των υποψηφίων στελεχών επιχειρήσεων, γ) διαφάνειας, δ) ευαισθητοποίησης και διάθεσης των

αναγκαίων πόρων στις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις (στο εξής Μ.Μ.Ε.), ε) σχετικών δημόσιων πολιτικών με συνέπεια κ.λπ.

Η Επιτροπή τονίζει ότι η Ε.Κ.Ε. είναι ένα θέμα που αφορά τις ίδιες τις επιχειρήσεις και που διαμορφώνεται δυναμικά από την αλληλεπίδραση ανάμεσα στις επιχειρήσεις και τα ενδιαφερόμενα μέρη τους ("stakeholders"). Παράλληλα, όμως, θεωρεί ότι οι δημόσιες αρχές μπορούν να παίξουν ένα ρόλο στην ενθάρρυνση και διευκόλυνση των κοινωνικά και περιβαλλοντικά υπεύθυνων πρακτικών των επιχειρήσεων.

Ιδιαίτερα στο κοινοτικό επίπεδο υπάρχουν ειδικότεροι λόγοι ενίσχυσης της Ε.Κ.Ε., καθώς αυτή μπορεί να χρησιμεύσει στην προώθηση κοινοτικών πολιτικών, ενώ, παράλληλα, εάν αφεθεί χωρίς τη δημιουργία κοινών και συγκρίσιμων εργαλείων, μπορεί να οδηγήσει σε στρεβλώσεις του ανταγωνισμού και εν γένει της αγοράς.

Οι τομείς δράσης της Επιτροπής καθορίζονται ως εξής:

- Αύξηση των γνώσεων για το θετικό αντίκτυπο της Ε.Κ.Ε. στις ίδιες τις επιχειρήσεις αλλά και τις κοινωνίες: ειδικότερα προτείνεται η ενίσχυση της έρευνας σχετικά με τη σύνδεση Ε.Κ.Ε. και ανταγωνιστικότητας, καθώς και μιας πιο βιώσιμης ανάπτυξης, η υποστήριξη δραστηριοτήτων για μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση και η ανάλυση και διάδοση πληροφοριών για τα αποτελέσματα της Ε.Κ.Ε. στις επιχειρήσεις και τις χώρες υποδοχής.
- Ανάπτυξη της ανταλλαγής εμπειρίας και ορθών πρακτικών μεταξύ των επιχειρήσεων και των κρατών : σε ό,τι αφο-

- ρά τις επιχειρήσεις, συγκεκριμένα προτείνεται η ενίσχυση και καλύτερη δικτύωση/συντονισμός των δραστηριοτήτων των υφιστάμενων φόρουμ για την ανταλλαγή καλής πρακτικής και εμπειρίας και η ενσωμάτωση της Ε.Κ.Ε. στο έργο των ευρωπαϊκών δικτύων υποστήριξης των επιχειρήσεων. Σε ό,τι αφορά τα κράτη, αναφέρεται η συγκρότηση μιας ομάδας κοινωνικών εκπροσώπων υψηλού επιπέδου για την ανταλλαγή πληροφοριών και τη διάδοση ορθών πρακτικών.
- Ανάπτυξη των δεξιοτήτων διαχείρισης της Ε.Κ.Ε.: προτείνεται η ανταλλαγή ορθών πρακτικών ως προς την ενσωμάτωση των αρχών της Ε.Κ.Ε. στη γενική εκπαίδευση και τη διοίκηση των επιχειρήσεων. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στη δυνατότητα του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου να προωθήσει την Ε.Κ.Ε. στην κατάρτιση στον τομέα της διοίκησης επιχειρήσεων, καθώς και σε εκπαιδευτικά ιδρύματα που παρέχουν διαβίου εκπαίδευση.
 - Προώθηση της Ε.Κ.Ε. στις Μ.Μ.Ε.: τονίζεται η ιδιαιτερότητα των Μ.Μ.Ε. και η ανάγκη ειδικής προσέγγισης. Πέραν των μέτρων που ήδη αναφέρθηκαν και που θα πρέπει να προσαρμοσθούν ειδικά για τις Μ.Μ.Ε., προτείνεται η δημιουργία, φιλικών προς το χρήστη, εργαλείων, η διευκόλυνση της συνεργασίας μεταξύ Μ.Μ.Ε. και μεγάλων επιχειρήσεων, τονίζεται ο ρόλος που μπορούν να παίξουν οι σύλλογοι των Μ.Μ.Ε., ενώ τέλος τονίζεται η ανάγκη ευαισθητοποίησης των Μ.Μ.Ε. σχετικά με τις συνέπειες των δραστηριοτήτων τους στις αναπτυσσόμενες χώρες.
 - Υποστήριξη της σύγκλισης και της διαφάνειας των πρακτικών και εργαλείων της Ε.Κ.Ε.: τονίζεται η ανάγκη να υπάρχει αποτελεσματική και αξιόπιστη συγκριτική αξιολόγηση των πρακτικών που εφαρμόζουν οι επιχειρήσεις και, ιδιαίτερα, εντοπίζεται η ανάγκη για περισσότερο διαφάνεια, που μπορεί να εξυπηρετηθεί με τη δημιουργία κωδικών δεοντολογίας, την εφαρμογή προτύπων διαχείρισης, την απόδοση και την υποβολή σχετικών εκθέσεων, την επικύρωση και πιστοποίηση των συστημάτων διαχείρισης και των αποτελεσμάτων τους, την επισήμανση των προϊόντων και των κοινωνικά υπεύθυνων επενδύσεων.
 - Δημιουργία ενός πολυμερούς φόρουμ σχετικά με την Ε.Κ.Ε. σε ευρωπαϊκό επίπεδο: το φόρουμ αυτό θα αποτελείται από 40 περίπου αντιπροσωπευτικές ευρωπαϊκές οργανώσεις εργοδοτών, εργαζομένων, καταναλωτών και κοινωνίας των πολιτών, καθώς και επαγγελματικούς συλλόγους και δίκτυα επιχειρήσεων. Το φόρουμ αυτό θα λειτουργεί με ολομέλειες και θεματικές επί μέρους συνθέσεις και καλείται να καταρτίσει κατευθυντήριες αρχές μέχρι τα μέσα του 2004 σε μια σειρά από ζητήματα συνδεδεμένα με τα θέματα που ήδη έχουν αναφερθεί.
 - Ενσωμάτωση της Ε.Κ.Ε. στις κοινοτικές πολιτικές: μεταξύ άλλων αναφέρεται η δημιουργία μιας διυπηρεσιακής ομάδας για την Ε.Κ.Ε. εντός της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που θα εξασφαλίζει τη συνέπεια των ενεργειών της στον τομέα της Ε.Κ.Ε. Οι πολιτικές για τις οποίες προβλέπεται η ενσωμάτωση της

Ε.Κ.Ε. είναι αυτές για την απασχόληση και τις κοινωνικές υποθέσεις, τις επιχειρήσεις, το περιβάλλον, και την προστασία του καταναλωτή, τις δημόσιες συμβάσεις, την εξωτερική πολιτική, συμπεριλαμβανομένης της αναπτυξιακής πολιτικής και του εμπορίου. Τέλος, αναφορά γίνεται στην ανάγκη να ενσωματώσουν την έννοια της Ε.Κ.Ε. στη διαχείριση των εσωτερικών τους διοικητικών υποθέσεων, οι δημόσιες διοικήσεις και η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

2. Οι απόψεις της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη

Η ευρωπαϊκή Ο.Κ.Ε. είχε την ευκαιρία να εκφράσει τις απόψεις της για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (Ε.Κ.Ε.) στις 21.3.2002 εκδίδοντας Γνώμη¹¹ σχετικά με την Πράσινη Βίβλο, που είχε εκδώσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Στην αρχή της Γνώμης αυτής, η Ο.Κ.Ε. της Ε.Ε. διατυπώνει την άποψη ότι οι επιχειρήσεις θα πρέπει να αναπτύξουν «ποιοτικές σχέσεις» με όλα τα μέρη που μετέχουν στη δραστηριότητά τους: μετόχους, εργαζομένους, συνδικάτα, πελάτες, προμηθευτές, υπεργολάβους, τοπικές και περιφερειακές ενώσεις και αρχές, δίδοντας έμφαση «στους ανθρώπινους, τους κοινωνικούς, τους χρηματοδοτικούς και τους περιβαλλοντικούς τομείς». Η Ε.Ε., τονίζεται στη Γνώμη, θα πρέπει να βρει τα μέσα για να ενθαρρύνει την ανάπτυξη των σχέσεων αυτών.

Η ευρωπαϊκή Ο.Κ.Ε. κάνει ιδιαίτερη αναφορά στις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης ως προς το ρόλο των επιχειρήσεων στη βελτίωση των συνθηκών ζωής και εργασίας στις αναπτυσσόμενες χώρες, αλλά και ως προς τους κινδύνους που προκύπτουν από τη δράση τους στις χώρες αυτές. Στο θέμα τονίζει ότι λαμβάνει σοβαρά υπ' όψιν τις διαμαρτυρίες και τις ανησυχίες που διατυπώνονται σχετικά με το θέμα αυτό και θεωρεί πως ο διάλογος πρέπει να συμβάλει στην προώθηση αλλαγών στη συμπεριφορά ορισμένων επιχειρήσεων και την κοινωνική ευαισθητοποίησή τους.

Στη συνέχεια, η Ο.Κ.Ε. της Ε.Ε. αναφέρεται στην ανάγκη ανεύρεσης μιας καλύτερης ισορροπίας μεταξύ της επιδίωξης του εταιρικού κέρδους και των συμφερόντων των εργαζομένων και των άλλων μερών που επηρεάζονται από τη δράση των επιχειρήσεων. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στη Γνώμη, «...μία επιχείρηση η οποία κάνει επενδύσεις χρειάζεται ευνοϊκό και σταθερό πλαίσιο συνθηκών: νομική ασφάλεια και ειρήνη, θεμιτή συνεργασία στην επιχείρηση και οικονομικό κλίμα που προωθεί τις επενδύσεις. Δεν μπορεί να είναι αδιάφορη στην επιχείρηση η κοινωνία στην οποία δραστηριοποιείται. Κάθε επιχείρηση πρέπει να συνεκτιμά το κοινωνικό περιβάλλον στις οικονομικές της σκέψεις και αποφάσεις».

Η ευρωπαϊκή Ο.Κ.Ε. δηλώνει την υποστήριξή της προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην προσπάθεια της τελευταίας να θέσει επί τάπητος το θέμα της Ε.Κ.Ε., τονίζει δε, ότι το θέμα αυτό εντάσσεται αλλά και

11. CES 355/2002.

δεν περιορίζεται μόνο στο πλαίσιο των στόχων της Λισσαβόνας.

Σε μία προσπάθεια προσδιορισμού της έννοιας της Ε.Κ.Ε., η Ο.Κ.Ε. κάνει ενδεικτική αναφορά στην απασχόληση και τις ίσες ευκαιρίες, την παροχή δια βίου εκπαίδευσης, τη συνεκτίμηση των αναγκών των μειονεκτούντων ατόμων, τη διασφάλιση της υγείας των εργαζομένων και την προώθηση των διαπραγματεύσεων και της συμμετοχής των εργαζομένων. Σε κάθε περίπτωση, τονίζει ότι η έννοια αυτή περιλαμβάνει ένα πολύπλοκο σύνολο θεμάτων που διαφοροποιούνται ανάλογα με τις κατά περίπτωση συνθήκες.

Η Γνώμη της ευρωπαϊκής Ο.Κ.Ε. σαφώς αναγνωρίζει ότι η Ε.Κ.Ε. έχει εθελοντικό χαρακτήρα και αρχίζει εκεί που τελειώνουν οι από το νόμο επιβαλλόμενες υποχρεώσεις. Οι προσπάθειες που αναπτύσσονται στο εσωτερικό των επιχειρήσεων ή ενός κλάδου επιχειρήσεων έχουν καλύτερα αποτελέσματα από έξωθεν επιβαλλόμενους όρους. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι η οικειοθελής απόφαση μιας επιχείρησης για μέτρα στο πλαίσιο της Ε.Κ.Ε. δεν συνεπάγεται κάποια ηθική δέσμευση, ούτε ότι στερούνται νοήματος οι μηχανισμοί παρακολούθησης και αξιολόγησης της υλοποίησης των δεσμεύσεων που αναλαμβάνονται.

Ιδιαίτερη αναφορά κάνει η Ο.Κ.Ε. στο ρόλο των επιχειρήσεων της λεγόμενης κοινωνικής οικονομίας και την πρακτική που ακολουθούν αρκετές τέτοιες επιχειρήσεις να εκδίδουν σε τακτά διαστήματα εκθέσεις για τα μέτρα που λαμβάνουν στο πλαίσιο της Ε.Κ.Ε. ή να δημιουργούν μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου και κοινωνικής

λογιστικής για την αξιολόγηση των δραστηριοτήτων τους.

Η ευρωπαϊκή Ο.Κ.Ε. τονίζει, επίσης, την ιδιαιτερότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και ότι η έννοια της Ε.Κ.Ε. λαμβάνει μία άλλη μορφή σε ό,τι τις αφορά, μορφή που θα πρέπει να τύχει ιδιαίτερης μελέτης. Ενδεικτικά αναφέρει την περίπτωση της προστασίας του περιβάλλοντος, που αποτελεί ένα νέο τομέα για πολλές Μ.Μ.Ε.

Στη συνέχεια, η Γνώμη αναφέρεται στις ακόλουθες βαθμίδες δράσης:

α. Σε παγκόσμιο επίπεδο: Η Γνώμη περιγράφει την κατάσταση των εργασιακών συνθηκών σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες και τονίζει την ανάγκη στήριξης της πρακτικής αρκετών επιχειρήσεων να υπερβαίνουν τις ελάχιστες υποχρεώσεις που τους επιβάλλει η τοπική νομοθεσία και πρακτική. Στο πλαίσιο αυτό, επισημαίνεται η ανάγκη να εφαρμόζονται οι κανόνες της Δ.Ο.Ε. από τις επιχειρήσεις και ο έλεγχος της εφαρμογής τους από τις εγχώριες αρχές. Οργανισμοί όπως η Διεθνής Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, ο Π.Ο.Ε. θα πρέπει να λαμβάνουν υπ' όψιν κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους (χορήγηση δανείου, εμπορικών πλεονεκτημάτων κ.λπ.) την εφαρμογή ή μη από μία επιχείρηση των αρχών της Ε.Κ.Ε. Παράλληλα, τονίζεται η ανάγκη να αποτελέσουν οι ξένες επιχειρήσεις παράδειγμα εφαρμογής των νόμων και των βασικών εργασιακών αρχών για τις εγχώριες, δεδομένων άλλωστε και των μεγάλων δυνατοτήτων επιρροής που έχουν λόγω του μεγέθους τους και άλλων παραγόντων.

Ως βασικές εργασιακές αρχές, έτσι όπως έχουν διατυπωθεί και πρόσφατα από τη Δ.Ο.Ε., αναφέρονται

- οι συνδικαλιστικές ελευθερίες και οι συλλογικές διαπραγματεύσεις,
- η απαγόρευση της καταναγκαστικής και της υποχρεωτικής εργασίας,
- η αποτελεσματική κατάργηση των χειρότερων μορφών παιδικής εργασίας,
- η απαγόρευση των διακρίσεων στην απασχόληση και το επάγγελμα.

Η ιεράρχηση των ζητημάτων της Ε.Κ.Ε. μπορεί να διαφέρει από επιχείρηση σε επιχείρηση και από κλάδο σε κλάδο. Επίσης, και ο τρόπος ελέγχου, εξωτερικός ή εσωτερικός, αποτελεί αντικείμενο επιλογής της κάθε επιχείρησης. Ειδικότερη αναφορά γίνεται στην περίπτωση των κωδίκων συμπεριφοράς.

Αν και η Ο.Κ.Ε. της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναγνωρίζει την ύπαρξη ευθύνης των επιχειρήσεων για τη συμπεριφορά των θυγατρικών τους εταιριών, δεν θεωρεί ότι τέτοια ευθύνη υπάρχει και για τους υπεργολάβους και τους προμηθευτές. Επιχειρηματολογώντας, επισημαίνει τις πρακτικές δυσκολίες που υπάρχουν για να επιβάλουν οι επιχειρήσεις τις δικές τους πρακτικές της Ε.Κ.Ε. στους υπεργολάβους τους και τους προμηθευτές τους.

Σε ό,τι αφορά το επίπεδο των προτύπων Ε.Κ.Ε. που θα πρέπει να αναπτυχθούν σε μία αναπτυσσόμενη χώρα, η ευρωπαϊκή Ο.Κ.Ε. θεωρεί ότι αυτά θα πρέπει να λαμβάνουν υπ' όψιν τις ιδιαιτερότητες της κάθε χώρας και δεν θα πρέπει να τεθούν υπερβολικά υψηλά πρότυπα, που θα οδηγούσαν σε επιδείνωση της ανταγωνιστικής θέσης της χώρας. Αυτό, όμως, δε σημαίνει σε καμμία περίπτωση ότι θα πρέπει να γίνο-

νται δεκτές περιπτώσεις παραβίασης των διεθνώς αναγνωρισμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ισότητας ανδρών-γυναικών.

Ολοκληρώνοντας την αναφορά της στο παγκόσμιο επίπεδο, η Ο.Κ.Ε. τονίζει την ανάγκη να καταστούν σαφή και συγκεκριμένα τα κριτήρια αξιολόγησης ή κατάταξης των επιχειρήσεων ως προς την Ε.Κ.Ε. τους. Τα κριτήρια θα πρέπει να είναι κοινά αλλά και συγκρίσιμα ανάλογα π.χ. με το μέγεθος, το αντικείμενο κ.λπ. μιας επιχείρησης.

β. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο: Η Γνώμη τονίζει ότι οι συνθήκες σχετικά με την Ε.Κ.Ε. στην Ευρώπη είναι διαφορετικές από ό,τι στις αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς εδώ υπάρχει ένα ανεπτυγμένο θεσμικό πλαίσιο που προβλέπει μία σειρά από δικαιώματα των εργαζομένων, περιλαμβανομένης της συμμετοχής τους με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο στη λήψη των αποφάσεων που τους αφορούν.

Η ευρωπαϊκή Ο.Κ.Ε. τονίζει ότι η Ε.Κ.Ε. δεν είναι μόνο θέμα της εργοδοσίας και των συνδικαλιστικών εκπροσώπων, αλλά μπορούν να συμβάλουν στην ενίσχυση και τη διάδοσή της και το κράτος, η αυτοδιοίκηση, ο πολίτης και η κοινωνία των πολιτών.

Οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις θα πρέπει να εφαρμόζουν τους βασικούς κανόνες εργασίας της Δ.Ο.Ε., έστω και αν το κράτος στο οποίο λειτουργούν δεν έχει υπογράψει κάποια συγκεκριμένη σύμβαση.

Και στο ευρωπαϊκό επίπεδο, η ευρωπαϊκή Ο.Κ.Ε. εμμένει στον εθελοντικό χαρακτήρα της Ε.Κ.Ε., καθώς πρέπει να δοθεί η δυνατότητα στις επιχειρήσεις να ανα-

πτύξουν κατάλληλες λύσεις που να ανταποκρίνονται στα δικά τους δεδομένα. Θετική προς την κατεύθυνση αυτή θα είναι και η δημιουργία κοινοτικών προτύπων ανά επιχειρηματικό κλάδο μετά από κοινωνικό διάλογο και με βασική προϋπόθεση την εθελοντική συμμετοχή στα πρότυπα αυτά. Η δημιουργία δικτύων για τη στήριξη και τη διάδοση των παραδειγμάτων Ε.Κ.Ε. επικροτείται από την Ο.Κ.Ε.

γ. Σε εθνικό/τοπικό επίπεδο: Η Γνώμη αναφέρεται στις δυνατότητες ανάπτυξης Ε.Κ.Ε. στους τομείς της δια βίου εκπαίδευσης στο εσωτερικό των επιχειρήσεων, της διευκόλυνσης της οικογενειακής ζωής των εργαζομένων κ.λπ.

Παράλληλα, η ευρωπαϊκή Ο.Κ.Ε. τονίζει και την ανάγκη ύπαρξης κοι-

νωνικά υπεύθυνων εργαζομένων και εν γένει πολιτών. Στον τομέα αυτό, η Πολιτεία, μέσω της εκπαίδευσης, αλλά και οι επιχειρήσεις, μέσα από ενημέρωση και παροχή κινήτρων, μπορούν να συμβάλουν σε σημαντικό βαθμό.

Επίσης, τονίζεται η ανάγκη να αποφευχθεί η επιβάρυνση των Μ.Μ.Ε. με γραφειοκρατικές και διοικητικές διαδικασίες στο όνομα της Ε.Κ.Ε.

Καταλήγοντας, η Ο.Κ.Ε. της Ε.Ε. τονίζει ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα πρέπει να δραστηριοποιηθεί προς την κατεύθυνση της στήριξης –με πάγια αρχή τον εθελοντισμό- των προσπαθειών των επιχειρήσεων που ευαισθητοποιούνται σε περιβαλλοντικά, οικονομικά και κοινωνικά θέματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ Ε.Κ.Ε. ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Κάθε συζήτηση για ανάληψη πρωτοβουλιών σε εθνικό επίπεδο θα πρέπει κατ' αρχήν να λάβει υπ' όψιν της τα βασικά χαρακτηριστικά του πεδίου αναφοράς της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης στον ελληνικό χώρο.

Κατ' αρχήν, η Ελλάδα, ως ανεπτυγμένη χώρα και μέλος της Ε.Ε. έχει ιδιαίτερα εξειδικευμένη νομοθεσία τόσο για τα εργασιακά όσο και για τα περιβαλλοντικά ζητήματα, διέπεται δε σε σημαντικό βαθμό από την κοινοτική νομοθεσία. Σύμφωνα με τα δεδομένα αυτά, θα μπορούσε κανείς να πει ότι το αίτημα που τίθεται σε αναπτυσσόμενες χώρες για τήρηση προτύπων υψηλότερων από αυτά που απαιτεί ο νομοθέτης δεν είναι τόσο επιτακτικό στην Ελλάδα, όπως σε άλλες χώρες. Παρ' όλο που υπάρχουν διαφορετικές απόψεις για το είδος δράσεων που διαφοροποιούν τη συμμόρφωση με τη νομοθεσία από την έννοια της Ε.Κ.Ε., είναι γεγονός ότι για την Ελλάδα δεν τίθεται θέμα νομοθετικών κενών, αλλά κυρίως αποτελεσματικής εφαρμογής της ισχύουσας νομοθεσίας. Σε τομείς, όπως για παράδειγμα η υγιεινή και ασφάλεια στους χώρους εργασίας ή η προστασία από την θαλάσσια ρύπανση, το βασικότερο ζητούμενο δεν είναι η δημιουργία, από τις ίδιες τις επιχειρήσεις, υψηλότερων προτύπων προ-

στασίας αλλά η συνέπεια με όσα προβλέπεται από τη νομοθεσία.

Δεύτερο δεδομένο είναι ότι και στη χώρα μας χρειάζεται να αναπτυχθεί περισσότερο η ενημέρωση, ο διάλογος και η έρευνα για τα θέματα της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης. Αξιέπαινες πρωτοβουλίες, όπως το Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη¹², είναι αρκετά πρόσφατες και τα αποτελέσματα των δράσεών τους δεν έχουν γίνει αντικείμενο συστηματικής ενημέρωσης, κοινωνικού και πολιτικού διαλόγου και, εν τέλει, δεν έχουν γίνει κτήμα του επιχειρηματικού κόσμου και του κοινωνικού συνόλου. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να δοθεί έμφαση από τους κοινωνικούς και επιστημονικούς φορείς στην ανάπτυξη ευρύτερου δημόσιου προβληματισμού για το θέμα και την έρευνα, τόσο των ακολουθούμενων από ελληνικές επιχειρήσεις πολιτικών εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, όσο και των τομέων εκείνων όπου υπάρχει οξύτερη ανάγκη δημιουργίας και υλοποίησης τέτοιων πολιτικών.

Τρίτον, πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν το μέγεθος των ελληνικών επιχειρήσεων. Η συζήτηση για την Ε.Κ.Ε. σε διεθνή φόρα συνήθως αφορά επιχειρήσεις πολύ μεγαλύτερες των ελληνικών και έτσι τα μέτρα που προτείνονται δεν είναι κατ' ανάγκην

12. Για τη δράση του Δικτύου, βλ. την ιστοσελίδα του www.csrhellas.gr

εφαρμόσιμα στην ελληνική επιχειρηματική πραγματικότητα ή δεν θα έχουν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, γιατί δεν θα μπορούν να ακολουθηθούν από την πλειοψηφία των επιχειρήσεων.

Τέταρτον, πρέπει να είναι σαφές ότι η ανάπτυξη πρωτοβουλιών από τις επιχειρήσεις στο πλαίσιο της έννοιας της Ε.Κ.Ε. δεν μπορεί και δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να θεωρείται ότι υποκαθιστά το ρόλο του Κράτους και των αρμοδίων φορέων. Θέματα, όπως π.χ. η προστασία του περιβάλλοντος και του καταναλωτή, ανήκουν κατ' εξοχήν στη νομοθετική και ελεγκτική αρμοδιότητα του Κράτους και η όλη συζήτηση για την Ε.Κ.Ε. γίνεται με σκοπό την περαιτέρω βελτίωση της κατάστασης και σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να οδηγήσει σε σύγχυση ρόλων με αρνητικές συνέπειες.

Πέμπτον, στην Ελλάδα, εκτός από το μικρό βαθμό ανάπτυξης συνείδησης εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, υπάρχει αντίστοιχα πρόβλημα και ελλειπούς ανάπτυξης κοινωνικά υπεύθυνης συμπεριφοράς των καταναλωτών. Η κοινωνική ευθύνη των καταναλωτών είναι, υπό μία έννοια, η άλλη πλευρά του νομίσματος της κοινωνικής ευθύνης των επιχειρήσεων. Η αύξηση της ευαισθητοποίησης των καταναλωτών, έτσι ώστε π.χ. να είναι διατεθειμένοι να στηρίξουν ένα λίγο πιο ακριβό αλλά περιβαλλοντικά αβλαβές καταναλωτικό προϊόν, θα αποτελέσει ένα μοχλό ενίσχυσης της κοινωνικά υπεύθυνης συμπεριφοράς των επιχειρήσεων. Η Ο.Κ.Ε. έχει την ευκαιρία να αναφερθεί στο ζήτημα αυτό στο πλαίσιο άλλης Γνώμης,

και γι' αυτό, στην παρούσα Γνώμη απλώς επισημαίνει τη σημασία αυτού του θέματος και την υστέρηση που υπάρχει σχετικά στην Ελλάδα.

Έκτον, πρέπει να τονισθεί η ανάγκη για ενίσχυση και προώθηση του διαλόγου σε κάθε επίπεδο, τοπικό, κλαδικό και διεπιχειρησιακό. Η ανάπτυξη κατάλληλης παιδείας για το σκοπό αυτό έχει αναφερθεί από την Ο.Κ.Ε. και στο παρελθόν ως σημαντική προϋπόθεση για το σκοπό αυτό¹³. Οι τοπικές κοινωνίες, οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης αλλά και οι άλλοι φορείς, όπως και οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε τοπικό επίπεδο, δεν είναι συνηθισμένες στο διάλογο για τα τοπικά ζητήματα και τις περισσότερες φορές τα όποια θέματα τίθενται σε διάλογο, εξετάζονται αποσπασματικά και κατά περίπτωση για να αντιμετωπισθούν μεμονωμένα ζητήματα. Η έλλειψη διαύλων πληροφόρησης και οργανωμένων δομών κοινωνικού διαλόγου μεταξύ των δραστηριοποιούμενων σε μια τοπική κοινωνία είναι ένα ιδιαίτερο ζήτημα που πρέπει να αντιμετωπισθεί προκειμένου να διευρυνθεί η εφαρμογή της Ε.Κ.Ε.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι και στο διεθνές αλλά και στο ευρωπαϊκό επίπεδο, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη συνεργασία και τη συνέργια των ενδιαφερομένων μερών (partnership building), δεδομένου ότι η αποτελεσματική δράση για την αντιμετώπιση θεμάτων κοινωνικής και περιβαλλοντικής σημασίας είναι δυνατή περισσότερο μέσω συνεργασιών και λιγότερο με αποσπασματικές και μεμονωμένες ενέργειες

13. Βλ. Γνώμη Ο.Κ.Ε. υπ' αριθμ. 28, Η περιφερειακή διάσταση των θεσμών του κοινωνικού διαλόγου (Μάρτιος 1999, σελ. 14-15).

ες. Η ανάπτυξη της συμμετοχικότητας και της συνεργασίας σε κάθε επίπεδο (τοπικό, περιφερειακό, κλαδικό και διεπιχειρησιακό) θα πρέπει να θεωρείται σημαντική προϋπόθεση για την προώθηση της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης.

Με αυτά τα δεδομένα, και έχοντας πάντα υπ' όψιν ότι η Ε.Κ.Ε. είναι εθελοντική (αλλιώς δεν είναι κοινωνική ευθύνη) και κατά συνέπεια τα προτεινόμενα μέτρα θα πρέπει να γίνουν σε συνεννόηση και με τη συμφωνία των επιχειρήσεων στις οποίες αφορούν, η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή προτείνει τα ακόλουθα:

- α. Θα πρέπει να αρθούν τα υφιστάμενα αντι-κίνητρα στην άσκηση πολιτικών Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης. Τα αντικίνητρα αυτά αφορούν τόσο στη νομοθεσία όσο και την πρακτική της δημόσιας διοίκησης, κεντρικής και περιφερειακής.

Στο νομοθετικό επίπεδο, είναι π.χ. γνωστό ότι η φορολογική νομοθεσία δημιουργεί διαδικασίες και επιβαρύνει οικονομικά τις δωρεές. Φυσικά, η πρόταση αυτή δεν σημαίνει ότι δεν θα πρέπει να υπάρχουν οι μηχανισμοί ελέγχου του εάν οι δωρεές και οι άλλες εκδηλώσεις κοινωνικής προσφοράς δεν υποκρύπτουν στην πραγματικότητα μεθοδεύσεις φοροδιαφυγής, αλλά το υφιστάμενο καθεστώς και μειώνει το όφελος για τους αποδέκτες και δεν είναι σε θέση να εντοπίσει πρακτικά τους σχετικούς μηχανισμούς φοροδιαφυγής.

Σε επίπεδο διοικητικής πρακτικής, τα πράγματα είναι πιο προβληματικά. Κρίσιμες για το θέμα της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης δημόσιες υπηρεσίες δε

διαθέτουν την αναγκαία εξοικείωση με σχετικές πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουν οι επιχειρήσεις. Παράλληλα, και οι δήμοι θα πρέπει να διευκολύνουν τις επιχειρήσεις στην υλοποίηση τέτοιων μέτρων.

- β. Θα πρέπει να καλλιεργηθεί το πνεύμα της Ε.Κ.Ε. στα υποψήφια επιχειρηματικά στελέχη. Οι Οικονομικές και Διοικητικές Σχολές θα πρέπει να περιλαμβάνουν το σχετικό μάθημα ως υποχρεωτικό στα ακαδημαϊκά τους προγράμματα, ενώ και οι ίδιες οι μεγάλες επιχειρήσεις θα πρέπει να αναπτύξουν το πνεύμα αυτό με εκπαίδευση των στελεχών τους σε ενδο-επιχειρησιακό επίπεδο.
- γ. Οι επιχειρήσεις, όμως, στην Ελλάδα, και συγκεκριμένα οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, δεν διοικούνται συνήθως από επαγγελματικά στελέχη αλλά από αυτοδίδακτους επιχειρηματίες. Για το λόγο αυτό, δεν αρκεί η ακαδημαϊκή εκπαίδευση, αλλά θα πρέπει να υπάρξουν προγράμματα ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης, εκπαίδευσης και προσαρμογής στις επιταγές της Ε.Κ.Ε. Πολλές φορές η έλλειψη Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης οφείλεται σε λανθασμένη αντίληψη του επιχειρηματία για το ποιο είναι το μεσο-μακροπρόθεσμο συμφέρον και όχι σε μία αντικειμενική αξιολόγηση των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων της αντίθετης με την Ε.Κ.Ε. πολιτικής, που τυχόν ακολουθεί. Και, φυσικά, το πρώτο βήμα για την ανάπτυξη αυτής της ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης θα πρέπει να γίνεται από το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας, που θα πρέπει να δώσει αυξημένη έμφαση στην ανάπτυξη της εξατομι-

- κευμένης αλλά και της συλλογικής ευθύνης των πολιτών απέναντι στην κοινωνία, τη φύση, το πολιτιστικό παρελθόν αλλά και το παραγωγικό μέλλον της χώρας.
- δ. Μεταξύ άλλων, οι επιχειρήσεις θα πρέπει να ενημερωθούν για τα πρότυπα διαχείρισης που έχουν διαμορφωθεί σύμφωνα με τις επιταγές της Ε.Κ.Ε. Τα πρότυπα αυτά διαμορφώθηκαν και πιστοποιούνται από έγκυρους διεθνείς οργανισμούς και η εφαρμογή τους μπορεί να αποβεί επωφελής για τις επιχειρήσεις.¹⁴ Σε αυτό μπορούν και πρέπει να συμβάλουν και οι συλλογικοί φορείς της ελληνικής κοινωνίας.
- ε. Η προσέγγιση της Ε.Κ.Ε. σε επίπεδο εφαρμοστέων μέτρων και πολιτικών πρέπει να διαφοροποιείται και να εξειδικεύεται ανά τομέα και ανά επιχείρηση. Η πολιτική Ε.Κ.Ε., π.χ. για τις τράπεζες, δεν μπορεί να έχει το ίδιο περιεχόμενο με την αντίστοιχη πολιτική στη βιομηχανία ή τον τουρισμό. Σε μία προσπάθεια διατύπωσης τομεακών προσεγγίσεων της Ε.Κ.Ε., η Ο.Κ.Ε. θα παραθέσει στο επόμενο και τελευταίο κεφάλαιο της Γνώμης αυτής κάποια συνοπτική αναφορά σε ορισμένους κρίσιμους τομείς της οικονομίας. Οι προτάσεις αυτές δεν φιλοδοξούν να προσεγγίσουν εξαντλητικά το θέμα, αλλά να συμβάλουν στον προβληματισμό και το διάλογο που θα πρέπει να αναπτυχθεί τόσο σε ενδοεπιχειρησιακό/κλαδικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο.
- στ. Στην Ελλάδα, ιδιαίτερη σημασία έχει η Ε.Κ.Ε. στον κατασκευαστικό κλάδο, δεδομένης της μεγάλης κατασκευαστικής δραστηριότητας στον τομέα τόσο των δημόσιων όσο και των ιδιωτικών έργων και τη συμβολή που αυτή έχει για την αναπτυξιακή προσπάθεια της χώρας. Φυσικά, η Ε.Κ.Ε. παρουσιάζει ιδιαιτερότητες στον τομέα των δημοσίων έργων, όπου ο ανταγωνισμός για την ανάληψη ενός έργου περιορίζει τα περιθώρια για πρωτοβουλίες Ε.Κ.Ε. πέραν των όσων προβλέπει και επιβάλλει η νομοθεσία. Σε κάθε περίπτωση όμως, η ανάπτυξη της Ε.Κ.Ε. στον τομέα αυτό θα είναι ιδιαίτερα σημαντική και θα πρέπει όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς να συστηματοποιήσουν και να διευρύνουν τις πρωτοβουλίες που σήμερα υπάρχουν. Προς την κατεύθυνση αυτή, θα πρέπει η Πολιτεία να εξετάσει και το σύστημα ανάληψης δημοσίων έργων από την παράμετρο της ενθάρρυνσης της Ε.Κ.Ε. από μέρους των τεχνικών εταιριών.
- ζ. Πριν η Ο.Κ.Ε. προχωρήσει σε αυτή την ανά τομέα αναφορά Ε.Κ.Ε., θεωρεί χρήσιμο να καταγράψει ορισμένες

14. Ενδεικτικά αναφέρονται τα εξής πρότυπα: SA8000 (που εκδίδεται από τον οργανισμό *Social Accountability International*, SAI και αφορά σε εργασιακά θέματα, <http://www.cepa.org>, <http://www.sai-intl.org>), OHSAS 18001 (*International Standardisation Organisation*, ISO και αφορά σε θέματα υγιεινής και ασφάλειας στην εργασία), ISO 14001 (για θέματα περιβάλλοντος), AA 1000 (*AccountAbility* που καλύπτει συνολικά τις κοινωνικές επιδόσεις μιας επιχείρησης και τη συνολική παρουσιάσή τους σε εκθέσεις), EMAS (προωθείται από την Ε.Ε. και αφορά στο περιβάλλον και τη σύνταξη εκθέσεων για τις σχετικές επιδόσεις των επιχειρήσεων) και το EFQM Excellence Model (*European Foundation for Quality Management* και περιλαμβάνει το σύνολο των απαιτήσεων).

πρωτοβουλίες που αναπτύσσονται και που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν ακόμη περισσότερο –άσχετα από συγκεκριμένο τομέα ή κλάδο- σε μία προσπάθεια αύξησης της διαφάνειας στις κοινωνικά κρίσιμες πολιτικές που εφαρμόζουν οι επιχειρήσεις, αλλά και της δημιουργίας κινήτρων για την τόνωση της κοινωνικής ευαισθησίας τους.

Ως τέτοιες πρωτοβουλίες αναφέρονται ενδεικτικά:

1. Μέτρηση, έκδοση αναφορών και εκθέσεων και επιβεβαίωση των αποτελεσμάτων

Είναι μία πρωτοβουλία που υιοθετείται από ολοένα και περισσότερες επιχειρήσεις, οι οποίες χρησιμοποιούν τη διαδικασία αυτή για να οργανώσουν τις επιμέρους δραστηριότητές τους για την Ε.Κ.Ε., να θέσουν συγκεκριμένους και μετρήσιμους στόχους καθώς και τις δράσεις τους σε επιμέρους τομείς της Ε.Κ.Ε και να δημιουργήσουν συνθήκες για αμφίδρομη επικοινωνία με τα ενδιαφερόμενα μέρη. Η πρακτική αυτή αναπτύσσεται και στην Ελλάδα, όπου υπάρχουν επιχειρήσεις που εκδίδουν μαζί με τον ετήσιο Οικονομικό τους Απολογισμό και Κοινωνικό Απολογισμό ήδη από την δεκαετία του 1980. Ωστόσο, ακόμη σήμερα δεν υπάρχει ομοιογένεια ως προς το είδος των πληροφοριών που πρέπει να περιλαμβάνονται στις εκδόσεις αυτές, τον τρόπο και τους δείκτες αξιολόγησης των

αποτελεσμάτων –ποιοτικών- κυρίως των επενδύσεων για την Ε.Κ.Ε. και το σύστημα επικοινωνίας αυτών των στοιχείων με τα ενδιαφερόμενα μέρη.

Ως σημείο αναφοράς σχετικά θα πρέπει να αναφερθεί η πρωτοβουλία που ξεκίνησε από τα Η.Ε. με το γενικό τίτλο Global Reporting Initiative - GRI¹⁵ και η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη για τη δημιουργία ενός κοινά αποδεκτού συστήματος έκδοσης και επικοινωνίας Αναφορών για την Ε.Κ.Ε. Φυσικά, θετικά μπορεί να λειτουργήσει και η υιοθέτηση σχετικών συστημάτων πιστοποίησης που αφορούν στον απολογισμό δραστηριοτήτων (βλ. ανωτέρω υποσ. 14).

2. Μάθηση και Συμμετοχική Συνεργασία

Η προώθηση της έννοιας της Ε.Κ.Ε. και η εφαρμογή καλών πρακτικών στους επιμέρους τομείς θεωρείται συνάρτηση της Μάθησης, της διάδοσης των καλών πρακτικών, αλλά και της συμμετοχικής συνεργασίας μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών (partnership building). Στο πλαίσιο αυτό κινούνται πολλές πρωτοβουλίες, όπως το Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την Ε.Κ.Ε. (C.S.R. Europe) και η πρωτοβουλία των Ηνωμένων Εθνών (U.N. Global Compact¹⁶), που αποτελούν καλά παραδείγματα αναφοράς σε διεθνές επίπεδο για την προσπάθεια των επιχειρήσεων να αντλήσουν γνώση αφενός και αφετέρου για την δημιουργία προγραμμάτων συμμετοχικής συνεργασίας (partnership building).

15. <http://www.globalreporting.org>

16. <http://www.unglobalcompact.org>

3. Σήμανση Προϊόντων

Η σήμανση προϊόντων αποτελεί ένα εργαλείο που προτίθεται να εφαρμόσει η Ε.Ε., τόσο για την επιβράβευση προϊόντων που διακρίνονται για τις πρακτικές Ε.Κ.Ε. του κατασκευαστή, όσο και για την αποτελεσματική ενημέρωση των καταναλωτών. Η Ε.Ε. έχει ήδη κάνει βήματα προς αυτή την κατεύθυνση, με το οικολογικό σήμα της Ε.Ε. (“το λουλούδι”) να χορηγείται σε προϊόντα με την υψηλότερη περιβαλλοντική ποιότητα. Το λουλούδι είναι διαφανές και αξιόπιστη επισήμανση, καθώς η συμμόρφωση με τα κριτήρια βεβαιώνεται, επαληθεύεται και παρακολουθείται από έναν ανεξάρτητο τρίτο φορέα πιστοποίησης. Η διαδικασία της επισήμανσης θα ακολουθεί την πρακτική της επισήμανσης CE, για τα προϊόντα που ικανοποιούν τις ευρωπαϊκές προδιαγραφές, αλλά θα παραμένει εθελοντική για τους κατασκευαστές που επιθυμούν να επισημάσουν τα προϊόντα τους.¹⁷

4. Κοινωνικά υπεύθυνες επενδύσεις

Θα πρέπει να μελετηθεί από το Χρηματιστήριο Αξιών της Αθήνας το ενδεχόμενο να καταρτίσει –κατά τα πρότυπα του Χρηματιστηρίου του Λονδίνου¹⁸ και άλλων ευρωπαϊκών χρηματιστηρίων¹⁹, ένα δείκτη αξιολόγησης των κοινωνικών επιδόσεων

των επιχειρήσεων που διαπραγματεύονται στο Χ.Α.Α. Στόχος μιας τέτοιας κίνησης θα είναι η κινητοποίηση ελληνικών κεφαλαίων που θα ενδιαφέρονται σε τέτοιου είδους επενδύσεις, αλλά και η τοποθέτηση διεθνών χαρτοφυλακίων που επενδύουν με γνώμονα αντίστοιχα κριτήρια.

Για την εύρυθμη, αξιόπιστη και διαφανή λειτουργία ενός τέτοιου δείκτη θα πρέπει να οριστεί ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός που θα αξιολογεί τις επιδόσεις τους όσον αφορά στην Ε.Κ.Ε. και θα ενημερώνει αντίστοιχα το σχετικό δείκτη.

5. Οικοδόμηση δομών διαλόγου και συνεργασίας (“partnership-building”)

Ήδη αναφέρθηκε η σημασία της ανάπτυξης παιδείας διαλόγου σε τοπικό και κλαδικό επίπεδο στη χώρα μας. Το πρόβλημα δεν διέλαθε της προσοχής αρκετών από τις επιχειρήσεις που αναπτύσσουν πρωτοβουλίες στο πλαίσιο της Ε.Κ.Ε. και υπάρχουν ήδη σημαντικές προσπάθειες δημιουργίας δομών, μέσα από τις οποίες θα υπάρχει αμοιβαία ροή πληροφόρησης για ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος μεταξύ των παραγόντων μιας τοπικής κοινωνίας, όπως και σε κάποιους συγκεκριμένους κλάδους. Οι προσπάθειες αυτές θα πρέπει να ενισχυθούν και να ενθαρρυνθούν από την Πολιτεία

17. Στη νέα της στρατηγική για την πολιτική για τους καταναλωτές από το 2002 έως το 2006, η Επιτροπή δεσμεύτηκε να εξετάσει τα υφιστάμενα ιδιωτικά προγράμματα επισήμανσης, όπως είναι η επισήμανση των προϊόντων βιολογικής παραγωγής, θεμιτού εμπορίου και μέτρων Ε.Κ.Ε., για να αξιολογήσει την αποτελεσματικότητά τους και την ανάγκη περαιτέρω μέτρων για την επίτευξη των στόχων της διαφάνειας και της ενημέρωσης των καταναλωτών με στόχο την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης.

18. Βλ. δείκτη FTSE 4 GOOD.

19. *Socially Responsible Investment Initiatives*

και τους εθνικούς κοινωνικούς φορείς, ώστε να υπάρξουν μόνιμες μορφές διεξαγωγής διαλόγου, όπου τα ζητήματα θα συζητούνται πριν καταστούν προβλήματα και όπου

θα δημιουργηθεί μία εξοικείωση των φορέων με το διάλογο και μεταξύ τους, ώστε να λύνονται τα προβλήματα ακόμη και όταν παρουσιάζεται σύγκρουση συμφερόντων.²⁰

20. Αξίζει στο σημείο αυτό να υπενθυμίσουμε τις προτάσεις που είχε κάνει η Ο.Κ.Ε. για την ανάληψη πρωτοβουλιών διαλόγου που θα «νομιμοποιούσαν» τις Νομαρχιακές Ο.Κ.Ε. στις τοπικές κοινωνίες, προτάσεις που αν και αφορούν ένα διακριτό θέμα από ό,τι η Ε.Κ.Ε., πάντως διατηρούν τη σημασία τους για τον προβληματισμό σχετικά με το διάλογο σε τοπικό επίπεδο. Οι προτάσεις αυτές ήταν:

- έναρξη διαδικασιών διαρκούς διαλόγου για τα μεγάλα ζητήματα της τοπικής ανάπτυξης,
- σεβασμός της διαδικασίας και των αποτελεσμάτων αυτού του εσωτερικού διαλόγου,
- σεβασμός στις τελικές αποφάσεις των θεσμοθετημένων και δημοκρατικά εκλεγμένων οργάνων της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης,
- ανάπτυξη διαύλων επικοινωνίας της Ν.Ο.Κ.Ε. με την τοπική κοινωνία,
- δράσεις ενημέρωσης της κοινής γνώμης μεταξύ των κοινωνικών φορέων στη βάση κοινών προγραμματικών προβληματισμών και θέσεων,
- διοργάνωση εκδηλώσεων με θέματα που απασχολούν έντονα την κοινωνία μας, όπως είναι για παράδειγμα τα ναρκωτικά,
- ανάδειξη και προβολή του ρόλου των τοπικών κοινωνικών στην πορεία της συνολικής ανάπτυξης της χώρας (βλ. προαναφερθείσα Γνώμη της Ο.Κ.Ε., ό.π. υποσ. 1, σελ. 16-17).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

Η ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΑΝΑ ΤΟΜΕΑ

1. Ευρύτερος δημόσιος Τομέας

Η Ο.Κ.Ε. έχει ασχοληθεί και στο παρελθόν με το θέμα της κοινωνικής ευθύνης των Δ.Ε.Κ.Ο., έστω και αν δεν είχε τότε χρησιμοποιήσει τον όρο Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη.²¹ Τότε, αφού είχε επικροτήσει τους στόχους που έθετε ο νομοθέτης,²² τόνιζε όμως ότι έπρεπε να προστεθεί ως στόχος και «η αλλαγή της νοοτροπίας των Δ.Ε.Κ.Ο. ώστε να επιδιώκουν συνειδητά την εξυπηρέτηση των καταναλωτών-χρηστών των υπηρεσιών τους»²³. Προς την κατεύθυνση αυτή, πρότεινε να υπάρχουν διαδικασίες ενημέρωσης και πρόσβασης για τον καταναλωτή, υποβολής και εξέτασης παραπόνων των καταναλωτών και ισορροπημένη διατύπωση των Γενικών Όρων των Συναλλαγών.

Αυτές οι προτάσεις αποτελούσαν ένα πρόπλασμα για τη μορφή που μπορεί να πάρει η Ε.Κ.Ε. στις επιχειρήσεις του ευρύτερου δημόσιου τομέα,²⁴ ζήτημα με μεγάλη σημασία και για την υπόλοιπη οικονομία. Στην Ελλάδα ένα μεγάλο μέρος της επιχειρηματικής δραστηριότητας, κυρίως σε ό,τι αφορά υπηρεσίες και αγαθά κοινωνικού χαρακτήρα (ενέργεια, υγεία, μεταφορές, κ.λπ.), ασκείται από τον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Αποτέλεσμα αυτού είναι και το γεγονός ότι ο μεγαλύτερος εργοδότης στη χώρα είναι το δημόσιο στην ευρύτερή του έννοια. Οι Δ.Ε.Κ.Ο. αναπτύσσουν δραστηριότητες σε όλη την ελληνική επικράτεια και συναλλάσσονται με το σύνολο του ελληνικού πληθυσμού, γεγονός που τις καθιστά

21. Βλ. Γνώμες υπ' αριθμ. 2, Θεσμικός εκσυγχρονισμός των Δ.Ε.Κ.Ο. (Ιούλιος 1995) και υπ' αριθμ. 3, Εκσυγχρονισμός των Δ.Ε.Κ.Ο. (νομοσχέδιο, Φεβρουάριος 1996).

22. «Βελτίωση των οικονομικών αποτελεσμάτων των Δ.Ε.Κ.Ο. μέσω της εισαγωγής συγχρόνων μεθόδων διοίκησης και αύξησης της αποτελεσματικότητας και της ανταγωνιστικότητάς τους, μείωση του κόστους και βελτίωση της ποιότητας του παρεχόμενου προϊόντος και υπηρεσιών, σαφής καθορισμός των σχέσεων Κράτους και Δ.Ε.Κ.Ο.».

23. Βλ. Γνώμη υπ' αριθμ. 2, σελ. 5-6 και υπ' αριθμ. 3 σελ. 5, ό.π. υποσ. 22.

24. Για μια πρώτη μορφή νομοθετικής καθιέρωσης της κοινωνικής ευθύνης των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών, βλ. το Ν. 1365/1983 που έθετε ως στόχους των μονάδων αυτών: «α. την εξυπηρέτηση του εθνικού συμφέροντος και του κοινωνικού συνόλου, β. την ενεργό συμμετοχή των εργαζομένων στις αποφάσεις, γ. την εναρμόνιση της λειτουργίας της επιχείρησης με τα εθνικά, περιφερειακά και τοπικά προγράμματα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης καθώς και στο φυσικό, κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον, την εξοικονόμηση κατά το μέγιστο δυνατό οικονομικών πόρων και ε) την αύξηση της παραγωγικότητας και της απεδοτικότητας προς όφελος των εργαζομένων στην επιχείρηση και για τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών προς το κοινωνικό σύνολο». Από την προσαρμογή των επί μέρους επιχειρήσεων στο νόμο αυτό, βλ. ενδεικτικά την περίπτωση της Δ.Ε.Η., Π.Δ. 57/1985 όπου στις αρμοδιότητες του Δ.Σ. (άρθρο 7 παρ. 2) προβλέπεται, μεταξύ άλλων, και η κατάρτιση κοινωνικού ισολογισμού και της Α.Σ.Κ.Ε. (άρθρο 2) η έγκριση του κοινωνικού ισολογισμού.

σημαντικούς φορείς άσκησης κοινωνικής πολιτικής τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Αντίστοιχα, το δημόσιο και ο ευρύτερος δημόσιος τομέας είναι και ο κύριος χρήστης αλλά και διαχειριστής φυσικών πόρων που αντίστοιχα συνεπάγεται και μεγάλες περιβαλλοντικές ευθύνες. Τέλος, τόσο εξαιτίας της διασποράς τους σε όλη την χώρα όσο και εξαιτίας της μαζικότητας της παραγωγής (αγαθών και υπηρεσιών), οι Δ.Ε.Κ.Ο. πρέπει να πρωτοστατήσουν στην εφαρμογή της Ε.Κ.Ε.

Πέραν αυτών, ο ευρύτερος δημόσιος τομέας μπορεί να συμβάλει με τη μαζικότητα των αγορών του στην ανάπτυξη και διάδοση της Ε.Κ.Ε. Σύμφωνα με τις νέες οδηγίες που υιοθέτησε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 2 Ιουλίου, ο δημόσιος τομέας, οι Δ.Ε.Κ.Ο. και η τοπική αυτοδιοίκηση μπορούν να θέτουν κοινωνικά και περιβαλλοντικά κριτήρια στις δημόσιες προκηρύξεις.

Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, σε κάθε περίπτωση, αφορά τόσο τις ιδιωτικές επιχειρήσεις όσο και τις δημόσιες κάθε μορφής, οι οποίες όχι μόνο δεν απαλλάσσονται εξαιτίας του δημόσιου χαρακτήρα τους να λειτουργούν ως υπεύθυνοι κοινωνικά και περιβαλλοντικά φορείς επιχειρηματικής δραστηριότητας, αλλά, αντίθετα, εξαιτίας και του κοινωφελούς σκοπού τους επιβάλλεται να αποτελέσουν πρότυπα καλής πρακτικής στον τομέα αυτό.

Η Πράσινη Βίβλος και η Ανακοίνωση της Ε.Ε. το 2002 ειδικότερα, αναφέρονται στον τομέα αυτό μέσω της μνημόνευσης των οργανισμών της λεγόμενης «κοινωνικής οικονομίας», οι οποίοι προτείνεται να εκδίδουν ετήσιες αναφορές με τη μορφή απολογισμού σχετικά με τη δράση και την

αποτελεσματικότητά τους σε τρία επίπεδα: οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό. Ωστόσο, προκειμένου να πετύχουν την ολοκληρωμένη τεκμηρίωση των ετήσιων αναφορών, οι Δ.Ε.Κ.Ο. θα πρέπει να αναπτύξουν ολοκληρωμένους μηχανισμούς σχεδιασμού, εκτέλεσης και παρακολούθησης και πληροφόρησης της Ε.Κ.Ε., προκειμένου να εφαρμοστεί ολοκληρωμένα και στο σύνολο του οργανισμού. Αντίστοιχα, κρίνεται αναγκαία η συμμετοχή τους σε δίκτυα για την Ε.Κ.Ε. από όπου θα μπορούν να αντλήσουν εμπειρία και καλές πρακτικές από τον πιο ευέλικτο ιδιωτικό τομέα. Ιδιαίτερα σημαντική για την αποτελεσματική εφαρμογή της Ε.Κ.Ε. στις Δ.Ε.Κ.Ο., εξαιτίας του μεγέθους και της διασποράς τους, κρίνεται και η εφαρμογή διεθνών προτύπων για την Ε.Κ.Ε. και το περιβάλλον (όπως αυτά αναφέρονται στις προτάσεις για την Ε.Κ.Ε.).

Ιδιαίτερα στην Ελλάδα, είναι ευρύτερα γνωστό ότι η πρακτική στον ευρύτερο δημόσιο τομέα είναι αρκετά αντιφατική, αφού βρισκόμαστε ακόμη σε στάδιο μετεξέλιξης της αγοράς από την παρελθούσα μονοπωλιακή και προνομιακή υπέρ των δημοσίων επιχειρήσεων κατάσταση σε συνθήκες ελεύθερης αγοράς, όπου αναπτύσσεται ο ανταγωνισμός, με αποτέλεσμα και οι εταιρίες του ευρύτερου δημόσιου τομέα να εκτίθενται στις ίδιες συνθήκες με αυτές των ιδιωτικών επιχειρήσεων. Στο πλαίσιο αυτό αναδεικνύεται ως επιτακτική ανάγκη η προσαρμογή και των επιχειρήσεων αυτών στις νέες συνθήκες και η γρήγορη ανταπόκρισή τους στα θέματα που θέτει ο προβληματισμός για την ανάπτυξη της Ε.Κ.Ε., ώστε αφενός να επιβεβαιώσουν και έμπρακτα το χαρακτήρα τους ως επιχειρήσεις κοινωφελούς χαρακτήρα, αφετέρου να αντιμετωπί-

σουν αποτελεσματικότερα τις νέες συνθήκες λειτουργίας του περιβάλλοντός τους.

2. Βιομηχανία

Η βιομηχανία είναι ο τομέας της επιχειρηματικής δραστηριότητας που απασχολεί ανά μονάδα το μεγαλύτερο πλήθος εργαζομένων και εξαιτίας αυτού συνδέεται περισσότερο με την τοπική κοινωνία ως φορέας απασχόλησης, ενώ ταυτόχρονα η δράση της εξαρτάται περισσότερο και από το φυσικό περιβάλλον (χρήση πρώτων υλών στην παραγωγή, μεγάλη κατανάλωση ενέργειας κ.λπ.). Κατά συνέπεια, είναι ο τομέας που εκτίθεται περισσότερο και ευκολότερα από οποιονδήποτε άλλο σε κριτική για επιμέρους θέματα που σχετίζονται με την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη.

Στην βιομηχανία παρ' όλα αυτά διαπιστώνεται ότι η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη έχει και τη μεγαλύτερη παράδοση, όπως επίσης και πρακτικές εφαρμογές σε επιμέρους τομείς της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, που καλύπτουν κατά περίπτωση τόσο το εσωτερικό περιβάλλον (εργαζόμενους), όσο και το εξωτερικό περιβάλλον (πελάτες, τοπική κοινωνία) και το φυσικό περιβάλλον. Ενδεικτικό στοιχείο της προσπάθειας που καταβάλλεται από την ελληνική βιομηχανία σχετικά με την ανάπτυξη και διάδοση της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης είναι και το γεγονός ότι η πλειοψηφία των ιδρυτικών μελών του Ελληνικού Δικτύου για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη ανήκει στην βιομηχανία.

Τομείς που φαίνεται να αναδεικνύονται ως προτεραιότητες για την ελληνική βιομηχανία στο πλαίσιο αυτό περιλαμβάνουν

μεταξύ άλλων την πρόληψη και τη διασφάλιση της Υγείας και της Ασφάλειας στους χώρους εργασίας, την προστασία του περιβάλλοντος, την προστασία του καταναλωτή, τη συνεχή βελτίωση της ικανότητας των εργαζομένων για απασχόληση, αλλά και το σεβασμό των αρχών της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης από τους μόνιμους συνεργάτες, προμηθευτές και υπεργολάβους της κάθε επιχείρησης.

Στην Ελλάδα, αν και η έννοια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης είναι σχετικά πρόσφατη, μπορούμε να διακρίνουμε παραδείγματα «καλής πρακτικής» από επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε διάφορους κλάδους βιομηχανικής δραστηριότητας.

Σε κάποιες περιπτώσεις οι πρακτικές αυτές προέρχονται από επιχειρήσεις που λειτουργούν ως προμηθευτές, υπεργολάβοι ή υπο-κατασκευαστές μεγαλύτερων επιχειρήσεων και επώνυμων οίκων της Ελλάδας και του εξωτερικού. Οι επιχειρήσεις αυτές, αν και δεν είναι εξίσου εκτεθειμένες με τους πελάτες τους στον ευρύτερο προβληματισμό για την αναγκαιότητα της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, γίνονται άμεσα κοινωνοί των σχετικών θεμάτων και καλούνται να συμπεριλάβουν σχετικές πολιτικές στην επιχειρηματική πρακτική τους, με αντιστάθμισμα τη διατήρηση της συνεργασίας τους, δημιουργώντας με αυτό τον τρόπο νέα πλεονεκτήματα έναντι των ανταγωνιστών τους.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει επίσης να σημειώσουμε ότι αν και η πλειοψηφία των ελληνικών επιχειρήσεων και στο βιομηχανικό τομέα αποτελείται από Μικρές και

Μεσαίες επιχειρήσεις, αυτές, όπως τονίζεται σε άλλο σημείο της παρούσας γνωμοδότησης, θα πρέπει να υποστηριχθούν ενεργά για να ενσωματώσουν τις αρχές της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης και να αξιοποιήσουν θετικά τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα που αυτή συνεπάγεται σε μεσο-μακροπρόθεσμο επίπεδο. Είναι σημαντικό το γεγονός ότι συνολικά η ελληνική βιομηχανία συμμετέχει ενεργά και δημιουργικά στη διάμρφωση και ανάδειξη του σύγχρονου και σύνθετου ρόλου της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Η ευρύτερη διάδοση της αντίληψης αυτής στην ελληνική βιομηχανία είναι απαραίτητη και θα πρέπει να αποτελεί συνάρτηση της ανάδειξης και αναγνώρισης των ποιοτικών αποτελεσμάτων και της προστιθέμενης αξίας που δημιουργείται από την εφαρμογή των αρχών της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης στις προτεραιότητες που καθορίζει η κάθε επιχείρηση ανάλογα με τη στρατηγική της.

3. Αγροτικός, Κτηνοτροφικός και Αλιευτικός τομέας

Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη δεν αφορά μόνο την παραγωγή των πρώτων υλών και τη βιομηχανία, όπου οι περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις είναι εμφανώς διακριτές, αλλά και δραστηριότητες του πρωτογενούς τομέα που, αν και δεν θεωρούνται ιδιαίτερα κοινωνικές ή περιβαλλοντικές, ωστόσο παρουσιάζουν τις χαμηλότερες επιδόσεις σε εργατικά, περιβαλλοντικά και κοινωνικά θέματα.

Από τον αγροτικό, κτηνοτροφικό και αλιευτικό τομέα, προέρχεται ένα μεγάλο

ποσοστό των προϊόντων που καταναλώνουν οι κοινωνίες. Ωστόσο, εξαιτίας της ιδιομορφίας των κλάδων (πολλοί μικροί παραγωγοί – που δραστηριοποιούνται κυρίως μέσω συνεταιρισμών χωρίς στιβαρή διοικητική υποδομή), δεν μπορούν να ελεγχθούν οι επιπτώσεις τους, κυρίως οι περιβαλλοντικές. Οι δράσεις που αφορούν την αειφόρο ανάπτυξη στη γεωργία, την κτηνοτροφία και την αλιεία προέρχονται από πολυεθνικές εταιρίες που έχουν τη δυνατότητα να επενδύσουν και να αναλάβουν δράση προς κοινωνικά υπεύθυνες κατευθύνσεις.

Πιο συγκεκριμένα, η αγροτική δραστηριότητα θεωρείται να έχει τη μεγαλύτερη επίδραση στο περιβάλλον από οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα. Συμβάλλει στο φαινόμενο του θερμοκηπίου, και με την αλόγιστη χρήση χημικών και εντομοκτόνων μολύνει τους υδατικούς πόρους. Η Ε.Ε. απέσυρε πρόσφατα πάνω από 100 τύπους εντομοκτόνων που κρίθηκαν ιδιαίτερα επικίνδυνα για τη δημόσια υγεία. Παράλληλα, ο αγροτικός κλάδος είναι, με μεγάλη διαφορά, ο μεγαλύτερος καταναλωτής νερού της χώρας.

Ως αειφόρος γεωργία, νοείται η οργανωμένη προσπάθεια του να διατηρήσεις διαχρονικά υψηλούς ρυθμούς παραγωγής και απόδοσης της γης, και της μείωσης παράλληλα της χρήσης μη ανανεώσιμων πρώτων υλών στη διαδικασία αυτή. Οι αρχές που πρέπει να διέπουν την κοινωνικά υπεύθυνη γεωργία συνοψίζονται ως εξής:

1. Η παραγωγή εσοδίων με μεγάλη παραγωγικότητα και θρεπτική αξία κάνοντας όσο το δυνατόν μικρότερη χρήση πόρων.

2. Η διασφάλιση ότι παρενέργειες στην ευφορία της γης, την ποιότητα του νερού και του αέρα και τη βιοποικιλότητα, μειώνονται, ενώ πραγματοποιούνται θετικές παρεμβάσεις όπου αυτό είναι δυνατό.
3. Η χρήση ανανεώσιμων πόρων, όπου αυτό είναι δυνατό, με αντίστοιχη μείωση μη ανανεώσιμων πόρων.
4. Η προστασία της ευημερίας και του περιβάλλοντος των κοινωνιών.

Με τις παραπάνω αρχές δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να συσχετιστεί η χρήση βιολογικά μεταλλαγμένων ουσιών, η οποία απασχολεί τη διεθνή κοινότητα. Η χρήση τέτοιων ουσιών σε όσες περιπτώσεις έχει χρησιμοποιηθεί στην παραγωγή, έχει επιφέρει αμφιλεγόμενης ποιότητας αποτελέσματα.²⁵

Σε αντίστοιχο πνεύμα διατυπώνονται και οι σκέψεις για την κτηνοτροφία. Η μνήμη της κοινής γνώμης είναι ακόμη νωπή όσον αφορά στο θέμα των τρελών αγελάδων, αλλά το θέμα έχει περισσότερες διαστάσεις από τη χρήση χημικών στη ζωική παραγωγή. Οι αρχές που διέπουν τη γεωργία θα πρέπει να διέπουν και την κτηνοτροφία, κυρίως ως προς τη χρήση χημικών και τη διαχείριση αποβλήτων τόσο από τη ζωική παραγωγή όσο και από τη μεταποίηση δέρματος και κρέατος.

Στην αλιεία, τα θέματα είναι λίγο πιο σοβαρά. Σύμφωνα με έρευνα του οργα-

νισμού γεωργίας και αλιείας των Ηνωμένων Εθνών, 48% των θαλασσών εκμεταλλεύονται πλήρως, 16% υπεραλιεύονται, και 9% έχουν εξαντληθεί δημιουργώντας μεγάλα προβλήματα στα θαλάσσια οικοσυστήματα αλλά και τις παραλιακές κοινότητες που στηρίζονται στην αλιεία. Οι ιχθυοκαλλιέργειες δεν μπορούν να αντικαταστήσουν εύκολα την αλιεία, που αποτελεί τον τελευταίο και σπουδαιότερο τομέα παραγωγής άγριων πρώτων υλών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα στη χώρα μας, η διαμαρτυρία των αλιέων του Βόλου για τη συστηματική υπεραλίευση και τη δραματική μείωση των αλιευμάτων του Παγασητικού.

Χαρακτηριστικό και των τριών κλάδων που προαναφέρθηκαν είναι ότι στη συνείδηση του πολίτη, φαίνονται να λειτουργούν σε αρμονία με το περιβάλλον, σε αντίθεση με τη βιομηχανία όπου τα αποτελέσματα είναι πιο άμεσα και διακριτά.

Ήδη αρκετές οργανώσεις και ιδρύματα έχουν ασχοληθεί με πρωτοβουλίες αειφόρου ανάπτυξης στους συγκεκριμένους κλάδους και πιλοτικές εφαρμογές με πρωτοποριακές τεχνικές παραγωγής που έχουν υιοθετηθεί από ένα μέρος των παραγωγών, αλλά σίγουρα όχι στην επιθυμητή έκταση. Ήδη έχουν καταρτιστεί πρότυπα (industry-specific standards) που διασφαλίζουν τις διεργασίες για την κοινωνικά υπεύθυνη γεωργία και αλιεία, που αν υιοθετηθούν στο σύνολό τους, μπορούν να αποτελέσουν ιδανική βάση για τη δημιουργία μηχανισμών αυτοελέγχου των επιχειρήσεων.

25. Η Ο.Κ.Ε. έχει εκδώσει σχετικά την υπ' αριθμ. 39 Γνώμη Πρωτοβουλίας «Γενετικά Τροποποιημένα Προϊόντα» (Απρίλιος 2000).

Στην Ελλάδα, αντίστοιχα, οι ενέργειες που σχετίζονται με την εταιρική ευθύνη πρέπει να ληφθούν σε επίπεδο συνεταιρισμών. Ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται η ανάπτυξη κουλτούρας στους κλάδους που να συνδέει τη μεσο-μακροπρόθεσμη ανάπτυξη με την εφαρμογή πρακτικών Ε.Κ.Ε. Αντίστοιχα, τρεις πρέπει να είναι οι άξονες στους οποίους θα πρέπει να στηριχτεί οποιαδήποτε εφαρμογή: προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, βελτίωση συνθηκών εργασίας, ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας. Στα εργαλεία εφαρμογής της Ε.Κ.Ε. (βλ. σχετικό κεφάλαιο) στους συνεταιρισμούς θα μπορούσαν να προστεθούν και δράσεις που αφορούν την προστασία των υδάτινων πόρων και τη μείωση χρήσης των χημικών.

4. Εμπόριο και υπηρεσίες

Ο τριτογενής τομέας της οικονομίας έχει γνωρίσει ραγδαία αύξηση τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, αλλά και παγκοσμίως, καθώς η ανάπτυξή του είναι χαρακτηριστικό των αναπτυσσόμενων χωρών. Από τους κλάδους αυτούς προέρχονται πολλές από τις υπηρεσίες που χρησιμοποιούν οι πολίτες στην καθημερινή τους ζωή (μεταφορές, τηλεπικοινωνίες, κ.λπ.). Η προσέγγιση της Ε.Κ.Ε. σε καθέναν από τους κλάδους του εμπορίου και υπηρεσιών έχει και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, ωστόσο, στο παρακάτω κείμενο, επιχειρείται η ομαδοποίηση των επιχειρησιακών δράσεων που αποτελούν βασικές αρχές για τη δημιουργία ενός πλαισίου Ε.Κ.Ε.

Η Ε.Κ.Ε. στους προαναφερόμενους κλάδους, δε σχετίζεται με άμεσες περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την παραγωγή, αλλά κυρίως με δράσεις κοινωνικής και

εργασιακής φύσεως. Και σε αυτή την περίπτωση, οι δράσεις που αφορούν την αιφύρο ανάπτυξη στο εμπόριο και τις υπηρεσίες, προέρχονται από πολυεθνικές εταιρίες που έχουν τη δυνατότητα να επενδύσουν και να αναλάβουν δράση προς κοινωνικά υπεύθυνες κατευθύνσεις.

Πιο συγκεκριμένα, στο εμπόριο η διαχείριση της εφοδιαστικής αλυσίδας είναι το σημαντικότερο μέτρο προς αυτή την κατεύθυνση. Είναι χαρακτηριστικό της σύγχρονης οικονομίας η μετακίνηση της βιομηχανικής παραγωγής σε χώρες όπου το εργατικό κόστος είναι φθινό και η διοικητική υποδομή χαλαρή (σε αντίθεση με το εργατικό κόστος και την αυστηρή και άκαμπτη νομοθεσία των αναπτυσσόμενων χωρών), γεγονός που οδηγεί σε φαινόμενα καταστρατήγησης, σε αρκετές περιπτώσεις, βασικών εργατικών δικαιωμάτων και περιβαλλοντικών κανονισμών. Οι έμποροι θα μπορούσαν να θέσουν προδιαγραφές εναρμονισμένες με τις αρχές της Ε.Κ.Ε., αλλά το παγκοσμιοποιημένο διεθνές εμπόριο δεν μπορεί εύκολα να ελεγχθεί (τριγωνικό εμπόριο, κ.λπ.). Άλλωστε, ποιος έμπορος ή καταναλωτής μπορεί να αντισταθεί σε ένα ελκυστικό προϊόν με ιδιαίτερα χαμηλή τιμή;

Σε αυτό το σημείο, είναι επιβεβλημένη η οργανωμένη δράση των καταναλωτικών οργανώσεων. Η κοινωνικά υπεύθυνη κατανάλωση είναι ένας θεσμός ιδιαίτερα ανεπτυγμένος στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και στις ΗΠΑ, και μόνο τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται στην Ελλάδα. Ο θεσμός αυτός αποτελεί ισχυρό μέσο πίεσης στις εταιρίες, προκειμένου να εναρμονίσουν τη δράση τους με την κοινωνική ευημερία και αποτελεί και τον ισχυρότερο κριτή των

δράσεων Ε.Κ.Ε. που αναλαμβάνουν οι επιχειρήσεις. Δυστυχώς, στην Ελλάδα, πρέπει πολλά να γίνουν ώστε οι θεσμοί και η καταναλωτική συμπεριφορά των Ελλήνων να αποδώσουν προς αυτή την κατεύθυνση.

Οι υπηρεσίες έχουν αποτελέσει αντικείμενο ιδιαίτερης μελέτης των οργανισμών που πραγματεύονται θέματα Ε.Κ.Ε. όπως π.χ τα ταχυδρομεία, οι τηλεπικοινωνίες και τα μέσα μαζικής μεταφοράς. Κοινή διαπίστωση στις μελέτες αυτές είναι ότι η Ε.Κ.Ε. έχει αρχίσει να αποτελεί σημαντική παράμετρο σχεδιασμού στρατηγικής και μοντέλων διοίκησης, αλλά η εφαρμογή της είναι αποσπασματική και ευκαιριακή. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι δράσεις σχετικές με την Ε.Κ.Ε. περιλαμβάνουν δράσεις εργασιακού και κοινωνικού περιεχομένου, καθώς και έντονη χορηγική δραστηριότητα που έχει όμως περισσότερο τα χαρακτηριστικά διαφημιστικής εκστρατείας.

Στην Ελλάδα, αντίστοιχα, οι ενέργειες που σχετίζονται με την εταιρική κοινωνική ευθύνη πρέπει να ληφθούν σε συνάρτηση με τις προτάσεις που έχουν γίνει στη Γνώμη της Ο.Κ.Ε. Ιδιαίτερα σημαντικές κρίνονται οι παρακάτω δράσεις:

1. η ανάπτυξη κουλτούρας στους κλάδους που να συνδέει τη μεσο-μακροπρόθεσμη ανάπτυξη με την εφαρμογή πρακτικών Ε.Κ.Ε.,
2. ο σχεδιασμός ολοκληρωμένων στρατηγικών Ε.Κ.Ε. κατάλληλα διαμορφωμένων στις ανάγκες τους,
3. η συντονισμένη εφαρμογή των προαναφερόμενων στρατηγικών.

4.α. Ειδικότερα: Οι τραπεζικές υπηρεσίες

Η δράση των Τραπεζών στο επίπεδο της Ε.Κ.Ε. κινείται στην ανάπτυξη πρωτοβουλιών σε εθελοντική βάση με έντονα κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική διάσταση. Πολλές, μάλιστα, από αυτές τις πρακτικές που αφορούν τους εργαζόμενους και τις οικογένειές τους, με τον καιρό γενικεύονται και αποτυπώνονται στις συλλογικές συμβάσεις εργασίας.

Α. Πρωτοβουλιακές δράσεις ως προς την οργάνωση και λειτουργία των Τραπεζών:

Οι δράσεις αυτές λαμβάνουν κυρίως τη μορφή παροχών απευθείας προς το προσωπικό και τα μέλη των οικογενειών τους: ομαδικά προγράμματα ασφάλισης του προσωπικού, δάνεια με προνομιακούς όρους με στόχο την εξασφάλιση επαρκούς στέγασης της οικογένειας και επιδόματα για βρεφονηπιακούς σταθμούς στο πλαίσιο της παιδικής μέριμνας. Επιπλέον, γίνονται ειδικές δαπάνες για παιδικές κατασκηνώσεις, ενώ παράλληλα λειτουργούν κέντρα αιμοδοσίας και προγραμματίζονται σε τακτική βάση ιατρικές επισκέψεις για τους εργαζόμενους.

Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην προώθηση και καλλιέργεια των καλλιτεχνικών, πνευματικών και πολιτιστικών ενδιαφερόντων των εργαζομένων και των οικογενειών τους: χορηγούνται ειδικές άδειες στο προσωπικό για αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις, γίνονται προσφορές για την παρακολούθηση καλλιτεχνικών θεαμάτων και των εξελίξεων σε θέματα τέχνης, παιδεί-

ας και πολιτιστικής κληρονομιάς, επιβραβεύονται αριστούχοι μαθητές και φοιτητές.

Οι Τράπεζες λειτουργούν σε έντονα ανθρωποκεντρική βάση και η στελέχωση των μονάδων τους γίνεται με ευαισθησία προς τις κοινωνικές ομάδες με ιδιαίτερα προβλήματα, όπως τα άτομα με ειδικές ανάγκες, οι πολύτεκνοι κ.λπ.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον επιδεικνύεται και στην επαγγελματική κατάρτιση και επιμόρφωση του ανθρώπινου δυναμικού τους. Στο πλαίσιο αυτό λειτουργούν Ινστιτούτα Εκπαίδευσης και Επιμόρφωσης του προσωπικού και υλοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα, εθνικά και κοινοτικά, με στόχο την προσωπική ανάπτυξη και τη δια βίου εκπαίδευση αυτού. Σχετική είναι η δράση του Εκπαιδευτικού Τραπεζικού Ινστιτούτου της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών και, σε επιχειρησιακό επίπεδο, των εκπαιδευτικών κέντρων των κατ' ιδίαν τραπεζών, καθώς επίσης και του Ινστιτούτου Εργασίας της ΟΤΟΕ.

Σε σχέση με τους πελάτες τους, διεξάγουν έρευνες για τη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών τους και δημιουργούν μονάδες ανάπτυξης σχέσεων με πελάτες για τη διαχείριση, μεταξύ άλλων, των παραπόνων των πελατών τους. Πρέπει συναφώς να τονισθεί η σημασία του θεσμού του Τραπεζικού Μεσολαβητή, ο οποίος γίνεται ολοένα και ευρύτερα γνωστός και θεωρείται επιτυχημένος από όλους τους εμπλεκόμενους (stakeholders). Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 2002 ο αριθμός των υποθέσεων με τις οποίες ασχολήθηκε ο Τραπεζικός Μεσολαβητής ανήλθε σε 5.085 τηλεφωνικές κλήσεις και 741 γραπτές αιτή-

σεις, που αφορούν στο μεγαλύτερο μέρος των τραπεζικών εργασιών.

Β. Πρωτοβουλιακές δράσεις προς το κοινωνικό σύνολο:

Έντονη εμφανίζεται η δράση των Τραπεζών και ως προς αυτόν τον άξονα με ποικίλες δραστηριότητες και πρωτοβουλίες, όπως: η παροχή τραπεζικών υπηρεσιών σε άτομα με ειδικές ανάγκες και η συμμετοχή για το σκοπό αυτό σε ειδικά κοινοτικά προγράμματα, η χορήγηση δωρεών σε εκπαιδευτικά ιδρύματα, η συμμετοχή σε φιλανθρωπικές εκδηλώσεις και η γενικότερη συμβολή στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή της χώρας. Παράλληλα, σημειώνεται η ίδρυση πολιτιστικών ιδρυμάτων (με ειδικές συλλογές έργων τέχνης, εκδοτική δραστηριότητα κ.λπ.), καθώς και η δημιουργία ή/και συμμετοχή σε προγράμματα για την ενίσχυση της ελληνικής γλώσσας. Στον εκπαιδευτικό τομέα, οι Τράπεζες διαμορφώνουν προγράμματα υποτροφιών για μεταπτυχιακά προγράμματα και ενισχύουν τα σχολεία με εκπαιδευτικό υλικό (λ.χ. με ηλεκτρονικούς υπολογιστές). Αξιοσημείωτο, τέλος, είναι το πνεύμα εθελοντισμού που διακρίνει τις Τράπεζες, με κύριες εκδηλώσεις σε θέματα υγείας (συνεργασία με διάφορους φορείς και οργανώσεις, όπως τη UNICEF, τους Γιατρούς χωρίς Σύνορα, το Σύλλογο παιδιών με καρκίνο "Ελπίδα" κ.ά.), καθώς και οι περιβαλλοντικές τους πρωτοβουλίες (λειτουργία των μονάδων τους με προδιαγραφές μειωμένων ενεργειακών απαιτήσεων, χρήση υλικών φιλικών προς το περιβάλλον, συμμετοχή σε προγράμματα περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος και ενίσχυση των περιβαλλοντικών οργανώσεων). Σημαντικές πρωτοβουλίες αναλαμβάνουν και σε περιπτώσεις

έκτακτων αναγκών και ενδεικτικά αναφέρεται η ενίσχυση των σεισμοπαθών.

Οι Τράπεζες, σε ολόένα και μεγαλύτερο βαθμό, υιοθετούν την άποψη ότι η βιώσιμη ανάπτυξη δεν είναι εφικτή εάν περιορίζεται σε επιχειρησιακό επίπεδο. Για την υγιή και μακροπρόθεσμη ανάπτυξή τους απαιτείται η ενσωμάτωση στη δραστηριότητά τους του οικονομικού, κοινωνικού και περιβαλλοντικού αντίκτυπου αυτής, γεγονός που αποτελεί ήδη στόχο του τραπεζικού συ-

στήματος. Με την έννοια αυτή, οι Τράπεζες ανακοινώνουν στον ετήσιο απολογισμό τους και σε ειδικό κεφάλαιο τον κοινωνικό απολογισμό του παρελθόντος έτους, πολλές δε τράπεζες δημοσιεύουν ειδικό ετήσιο Τεύχος Κοινωνικού Απολογισμού, ορισμένες δε ειδικό τεύχος αφιερωμένο στην Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε.

Καθηγητής **ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΙΝΤΗΣ**

Στην Ολομέλεια της 16ης Σεπτεμβρίου 2003 παρέστησαν τα κάτωθι Μέλη
της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής:

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Καθηγητής Ανδρέας Κιντής

ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΙ

*Κυριαζής Δημήτριος
πρώην Πρόεδρος Σ.Ε.Β.*

*Πολίτης Δημήτρης
Γ.Σ.Ε.Ε.*

*Λιόλιος Νικόλαος
Μέλος Δ.Σ. ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.*

Α' ΟΜΑΔΑ

*Μπελαντάκης Ζαχαρίας
Μέλος Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.
σε αναπλήρωση του
Αβραμίδη Νικολάου
Συμβούλου Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.*

*Αναλυτής Νικόλαος
Αντιπρόεδρος Δ.Σ. Σ.Ε.Β.*

*Κεφάλας Χαράλαμπος
Εκπρόσωπος Ε.Σ.Ε.Ε.*

*Μαστρογιάννης Αναστάσιος
Εκπρόσωπος Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.*

*Γκοτσόπουλος Χρήστος
Εκπρόσωπος Ε.Σ.Ε.Ε.*

*Αλέπης Μιχάλης
Πρόεδρος Δ.Σ. Σ.Α.Τ.Ε.*

*Σκορίνης Νικόλαος
Μέλος Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.*

*Κουμάντου Ρένα
Εκπρόσωπος Σ.Ε.Β.
σε αναπλήρωση του
Στεφάνου Ιωάννη
Εκπροσώπου Σ.Ε.Β.*

*Τσατήρης Γεώργιος
Ένωση Ελληνικών Τραπεζών*

Β' ΟΜΑΔΑ

*Αριστειδόπουλος Ιωάννης
Γ.Σ.Ε.Ε.*

*Αυγητίδης Ελευθέριος
Γ.Σ.Ε.Ε.*

*Βουλγαράκης Δημήτριος
Γ.Σ.Ε.Ε.*

*Γκούβερη Ρέα
Γ.Σ.Ε.Ε.*

*Κωνσταντινίδης Ιωάννης
Γ.Σ.Ε.Ε.*

*Πλευράκης Μιχάλης
Γ.Σ.Ε.Ε.*

*Ξενάκης Βασίλειος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.*

*Παυλιδάκης Γεώργιος
Γ.Σ.Ε.Ε.
σε αναπλήρωση του
Παγκαρλιώτα Κωνσταντίνου
Γ.Σ.Ε.Ε.*

*Παπαντωνίου Κωνσταντίνος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.*

*Αποστολόπουλος Αναστάσιος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.
σε αναπλήρωση του
Παπασπύρου Σπύρου
Προέδρου Α.Δ.Ε.Δ.Υ.*

*Μπάρλος Αλέξανδρος
Γ.Σ.Ε.Ε.
σε αναπλήρωση του
Πολυζωγόπουλου Χρήστου
Προέδρου Γ.Σ.Ε.Ε.*

*Σκαρμούτσος Διονύσιος
Γ.Σ.Ε.Ε.*

Γ' ΟΜΑΔΑ

*Αλαμάνος Χαρίλαος
Πρόεδρος Ο.Ε.Ε.*

*Γιατράκος Νικόλαος
τ. Αναπληρωτής Δήμαρχος Αθηναίων
Εκπρόσωπος Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.*

*Γωνιωτάκης Γεώργιος
Πρόεδρος Δ.Σ. ΓΕ.Σ.Α.Σ.Ε.*

*Καραγιάννης Δημήτριος
Εκπρόσωπος ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.*

*Τσεμπερλίδης Νικόλαος
Πρόεδρος Δ.Σ. ΚΕ.Π.ΚΑ.*

*Τσανικλίδης Φώτης
Εκπρόσωπος Γεωτεχνικού
Επιμελητηρίου Ελλάδος*

ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

Γρηγόριος Παπανίκος

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ & ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε.

Για κάθε πληροφορία σχετικά με το έργο και τη λειτουργία της Ο.Κ.Ε. είναι στη διάθεσή σας το Τμήμα Δημοσίων & Διεθνών Σχέσεων της Επιτροπής, υπό τη διεύθυνση της Δρος Μάρθας Θεοδώρου.

Τηλ.: (210) 9249510-2, Fax: (210) 9249514, e-mail: iproke@otenet.gr